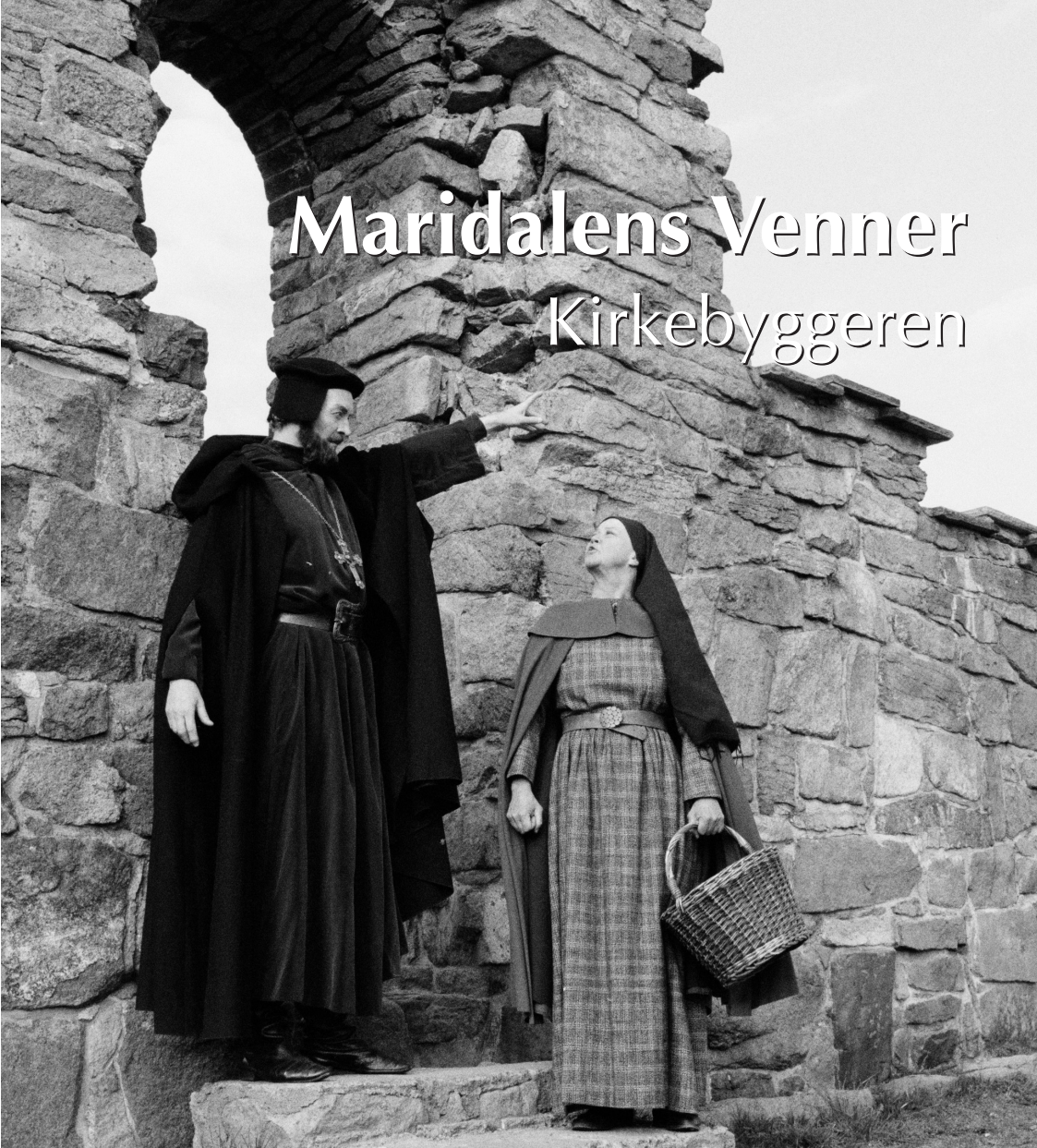

Maridalens Venner Kirkebyggeren

Ett av tre Maridalsspill av
Carl Fredrik Engelstad

Margaretakirken i fordums drakt

ÅRSSKRIFT 2005

Skuespillet Kirkebyggeren er trykket med tillatelse fra Aschehoug forlag

Forside: Fra Kirkebyggeren i 1988. Arne Aas og Liv Thorsen.

Foto: Henrik Laurvik

Maridalens Venner Kirkebyggeren

Et Maridalsspill av
Carl Fredrik Engelstad

Margaretakirken i fordums drakt

Innhold

Forord

4

Margaretakirken i fordums drakt

7

Rekonstruksjon av St. Margaretakirken

15

Kirkebyggeren

47

Årsmøteinnkalling og årsmeldinger

125

FORORD

”Margaretakirken i fordums drakt”

Dette årsskriftet er viet Margaretakirka og dens ruiner. Margaretakirka er trolig oppført rundt 1250, viet til den hellige Margareta av Antiokia. Sjøl om martyren Margareta nektet å inngå ekteskap, regnes hun som gifte kvinners skytshelgen. Margareta ga navn til både kirka, dalen og vatnet.

”Margaretakirken i fordums drakt” er et prosjekt i regi av Maridalen Rotary Klubb i anledning deres 30-årsjubileum, med Stein Øberg som engasjert prosjektleder. I denne forbindelse ble det unnfanget en ide om å lage en modell av Margaretakirka. Mathilde Simonsen Dahl, student ved Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo, startet det historiske granskingsarbeidet på nyåret 2005, og resultatet er samlet i rapporten: ”En rekonstruksjon av St. Margarethakirken i Maridalen”.

En kortversjon av denne rapporten er et viktig bidrag til dette årsskriftet. Gerhard Fischer ledet restaureringsarbeidet av kirkeruinene i 1934 og unike tegninger og bilder av ham fra 1913 og 1934 er brukt som illustrasjoner.

Søndag 21. august, i forbindelse med Landbrukets Unionsmarkeringsprosjekt, "Bynært Streif 2005", var det høytidelig avduking av to kirkemodeller ved kirkeruinene. Streifet i Maridalen besto av vandring til kirkeruinene og Maridalen Bygdetun, åpne gårder på Skjervan, Store Brennenga, Sander og Sørbråten, gudstjeneste i ruinene, avduking av nevnte modeller, matserving ved bygdetunet og Maridalsspill. Streifet samlet flere tusen mennesker.

Årsskriftene for 2003 og 2004 var viet Maridalsspillene ”Svartedauen” og ”Kirkesølvet” av Carl Fredrik Engelstad, utgitt på Aschehoug forlag i 1981. I år har vi valgt å utgi det første spillet: ”Kirkebyggen”.

Dermed er trilogien fullført.

”Kirkebyggeren” omhandler trosskiftet og ble skrevet og uroppført i 1979. ”Svartedauen” handler om pesta i 1349, og det ble skrevet og oppført første gang i Margaretakirkas ruiner i 1974. ”Kirkesølvvet”, skrevet og uroppført i 1981, er lagt til reformasjonstiden. Det er ingen tydelig sammenheng mellom handlingene i de tre spillene. Allikevel utgjør de en enhet, da de alle er knytta til kirka i dalen og landskapet og gårdene omkring.

Oppdraget med å skrive et spill om kristningen av landet med tilknytning til Maridalen var ingen lett oppgave: Det fins lite stoff om Maridalen fra det 11. århundre, og dessuten hadde dalen et annet navn på denne tida. Margaretakirka, som ga navn til dalen, ble som nevnt først bygget ca. 1250. Men det kunne jo godt hende at det var ei kirke her før denne tid.

Maridalens Venner ønsker å takke Maridalen Rotary Klubb for deres nyskapende prosjekt: ”Margaretakirken i fordums drakt”. Vi takker spesielt prosjektleder Stein Øberg og arkitektstudent Mathilde Simonsen Dahl for deres viktige bidrag til årsskriftet.

Inger Thaugland har deltatt aktivt i Maridalspillene siden 1974. I år var hun igjen med som statist sammen med datter og barnebarn. ”Kirkebyggeren” er illustrert fra hennes rikholdige billedarkiv. En stor takk til henne.

Vi vil til slutt takke Vibeke Engelstad for tillatelsen til å bruke alle tre Maridalsspillene fritt, og Aschehoug forlag for at vi får lov til å trykke skuespillet på nytt.

Tor Øystein Olsen
Leder Maridalens Venner

Margaretakirken i fordums drakt

Et jubileumsprosjekt i regi av Maridalen Rotary Klubb

Av prosjektleder Stein Øberg, Maridalen Rotary Klubb

Margaretakirken har fra midten av 1200-tallet vært landemerke ved nordenden av Maridalsvannet. Forfallet satte inn allerede på 1600-tallet og i dag står bare ruiner igjen. Men takket være restaureringen i 1934 fremstår kirken i dag som det best bevarte byggverket fra middelalderen i Oslo, etter gamle Aker kirke. Men hvordan Margaretakirken så ut da den var helt ny, har sikkert pirret nysgjerrigheten til mange opp gjennom tidene. Var det en katedral eller liknet kirken mest på en geitost?

Modellene av St. Margaretakirken i Maridalen.

Foto: Tor Øystein Olsen

Maridalen Rotary Klubb (MRK) ble stiftet i 1975 og har ruinene til Margaretakirken som logo. Under besøk i de nye lokalene til Arkitekthøgskolen i Oslo i 2004 ble det vist fram en maskin som ved hjelp av dataprogram og spesialpulver kunne lage imponerende detaljerte modeller. Da ble ideen unnfanget til klubbens 30 års jubileumsgave: en modell av Margaretakirken slik vi i 2005 mener kirken kan ha sett ut da den var ny, ca 1250.

Ideen til jubileumsgave ble raskt bifalt i klubben, som tidligere har finansiert to flomlysanlegg av ruinene. Det var enighet om at modellen måtte lages på bakgrunn av historiske studier av ruinene, nylagde tegninger samt topp moderne teknologi for fremstilling av modeller. Kontakt ble etablert med arkeolog Kristine Reiersen hos Byantikvaren i Oslo og ulike fagfolk ved Arkitekthøgskolen i Oslo – fra 2005 døpt om til Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO). Alle var enige i at kombinasjonen av arkeologi, arkitektur og teknologi var unik og følgelig meget interessant. Dermed ble prosjektet ”Margaretakirken i fordums drakt” en realitet senhøstes 2004.

Fordums drakt – ikke prakt – såpass visste vi før vi ble kjent med arkitektstudenten Mathilde Dahl, som satte i gang det grunnleggende historiske granskingsarbeid på nyåret 2005. Resultatet er samlet i rapporten ”En rekonstruksjon av St. Margarethakirken i Maridalen”. AHO ga oppdraget status som vektfullgivende studentoppgave fordi den ble underlagt veiledning av amanuensis Kolbjørn Nybø og resten av prosjektgruppen som besto av Kristine Reiersen fra Byantikvaren i Oslo samt Ola Stave og Stein Øberg fra Maridalen Rotary Klubb.

Kontakten med AHO resulterte i at det opprinnelige målet med prosjektet ble utvidet fra å være en fysisk modell til å omfatte flere modeller og en video der kirken ble fremstilt i 3D, tonesatt med originalmusikk komponert av gruppen Båndvidda. Det ble også gitt tillatelse til å bruke det innsamlede materialet som grunnlag for en eventuell virtuell visning av kirken ved hjelp av briller i regi av Institutt for energiteknikk i Halden (IFE).

Under MRKs 30-års jubileumsfest 9. mai 2005 fikk gjestene gleden av å være med på ”fødselsvisning” av jubileumsgaven og møte Mathilde, hennes samboer komponisten Isak Anderssen i Båndvidda og medstudent Erik Vitanza. På grunnlag av rapporten til Mathilde hadde Erik allerede laget videoen av den virtuelle kirken sammen med en tredje student ved AHO, Alexander Somma. Erik er også en viktig brobygger til IFE. På jubileumsfesten forelå kirkemodellen kun som en hurtiglaget prøve i gips. Den fikk navnet ”den første ruin” som følge av sammenrast tak. Men det tok alle med godt humør, for flere modeller måtte det bli!

Maridalens Venner og andre venner av Maridalen ble fra starten av informert om prosjektet og tatt med som ressurspersoner og støtte-spillere. Uten deres verdifulle hjelp hadde det neppe blitt høytidelig avduking av to fysiske modeller – en i ”bronse” som skal stå utendørs og en i plast med avtagbart tak som viser takbjelker og innvendige detaljer - søndag 21. august 2005, under landbrukets 100 års markeringen av unionsoppløsningen ”Streif i Maridalen”. Etter en økumenisk gudstjeneste i kirkeruinene med liturgi fra 1905 og 2005 og hvor nonner og svensk prest medvirket, ble de to nystøpte og tildekkede modellene båret fram til disse ordene fra presidenten i Maridalen Rotary Klubb, Gunnar Tandberg:

”For 100 år siden, i 1905, samme år som Norge ble selvstendig nasjon og som vi feirer i dag - ble verdens første frivillige serviceorganisasjon ROTARY etablert i USA. Rotary er en såkalt samfunnsnyttig yrkesorganisasjon, ved at alle medlemmene skal være gode representanter for sitt fag eller arbeidsfelt. Rotarys formål er uttrykt i begrepet ”Service above self” – på norsk ”gagne andre”, dvs helhjertet, uegennyttig innsats for andre.

Vi i MRK har altså to jubileer å feire i år, og ut fra vår kjærlighet til Margaretakirken ble det bestemt å prøve å lage modell av kirken slik den antakelig så ut da den var ny, ca 1250. Og det har vi klart på flere måter, takket være fruktbart samarbeid med spesialister i arkeologi, arkitektur og teknologi.”

Fra avdukingen av kirkemodellene. Vi ser blant annet landbruksminister Lars Sponheim og miljøvernminister Knut Arild Hareide.

Foto: Tor Øystein Olsen

Modellene ble avduket av miljøvernminister Knut Arild Hareide (KrF), som holdt en tale om kirkeruinene og verdien av prosjektet, og landbruksminister Lars Sponheim (V). Deretter ble modellene overrakt til Oslos ordfører med disse ordene:

”Maridalen Rotary Klubb ønsker å gi modellene i gave til oss alle, og da er det naturlig å be representant for grunneieren, nemlig Oslo kommunes ordfører Per Ditlev-Simonsen å komme fram. På betingelse av at vi som har vært med på å lage modellen - og det som hører med - tas godt vare på og brukes som inspirasjon til å lære av historien og utvikle ny kunnskap.”

Oslos ordfører takket for gaven med omtrent disse ordene:

”- Jeg takker for gaven - er ikke vant til å bli beriket på denne måten. Jeg er også glad for og stolt av at Byantikvaren - en kommunal fagetat - har vært med i prosjektgruppen og at det har blitt etablert et tydelig

fruktbart samarbeid med en vitenskapelig høgskole i Oslo med en fabelaktig maskin som kan støpe slike modeller. Dette tverrfaglige samarbeidet bør inspirere andre til å gjøre likedan. Som grunneier er det Friluftsetaten som har det daglige ansvaret for den grunnen vi står og sitter på. Jeg har merket meg at utendørsmodellen mangler en solid sokkel, og jeg skal love å undersøke med mine folk der om vi kan finne en passende stor stein av syenitt – som kirken er bygd av – som kan settes opp der som Byantikvaren og Riksantikvaren i samarbeid med lokale interesser mener det er best. Takk til Maridalen Rotary Klubb for initiativet, modellene og alt det prosjektet har bidratt til av godt samarbeid. Jeg vet dette ikke er første gang dere har beriket Maridalen og Margaretakirken med gaver. To ganger har dere anlagt flomlysanlegg, det siste så sent som i 2002.

Det er imidlertid ikke så lett å ta godt vare på alle gode gaver, og jeg ønsker derfor – i god Høyre-ånd - å gi modellene videre til en lokal

Prosjektleder Stein Øberg og Mathilde Simonsen Dahl avduker modellene sammen med statsrådene Lars Sponheim og Knut Arild Hareide. Til høyre i bildet Ola Stave og Gunnar Tandberg.

Foto: Tor Øystein Olsen

institusjon: Stiftelsen Maridalen Bygdetun. Den har sitt tilhold på kommunal grunn på Kirkeby, hvor vi skal etterpå.

Til initiativtaker til Bygdetunet og æresmedlem Ole Svendsen: Bygdetunet får modellene under forutsetning at dere tar godt vare på modellene og sørger for at Maridalen Rotary Klubb og deres samarbeidspartnere får plass til utstilling og dokumentasjon!”

På Maridalen Bygdetun er det nå installert en innendørs utstilling med kirkemodeller, videovisning og dokumentasjon om prosjektet. Så snart utendørsmodellen er på plass, er prosjektets opprinnelige mål oppfylt.

På åpningsdagen for Forskningsdagene 2005, fredag 23. september, ble det i regi av AHO og IFE arrangert ”brillefin visning” i kirkeruinene med riksantikvar Nils Marstein som stolt intervjuobjekt på NRK-kveldsnytt. Dette var første gang såkalt ”AR-teknologi med ”utvidet virkelighet” (fra engelsk ”augmented reality”) ble brukt til bokstavelig talt å gjenreise et kulturminne. Ikke rart at brillevisningen av kirkeruinene har gitt støtet til mange medicoppslag.

På vegne av Maridalen Rotary Klubb benytter jeg denne anledningen til å takke alle som har bidratt - og fortsatt bidrar – for helhjertet innsats i å virkeliggjøre prosjektet. Resultatene overgår de flestes forventninger! Noen blir nok litt skuffet når de ser at det ikke ble bygd en katedral i Maridalen. Men kanskje har vi klart å levendegjøre og bevare historien på en måte som vil stimulere og begeistre langt ut over Maridalen likevel? Kanskje kommer vi tilbake med spørsmål ”Hvordan kan kirken ha sett ut rett før og etter reformasjonen?” Historien er en utømmelig kilde og en modell trenger slett ikke likne på en massiv geitost!

En spesiell honnør fortjener studentene ved AHO. Det er antakelig de som har stått for det mest grensesprengende og interessante i prosjektet. Mathildes rapport representerer et meget verdifullt tilskudd til den ellers sparsommelige dokumentasjonen om kirkens bygningshistorie. En bør merke seg at hun har hatt Norges kanskje mest kunnskapsrike kjenner av middelalderkirker, Håkon Christie, som sin personlige rådgiver og kommentator mens hun satt og jobbet med oppgaven i kjelleren hos

Fra forskningsdagene 2005. Riksantikvar Nils Marstein blir intervjuet av NRK.

Foto: Tor Øystein Olsen

Riksantikvaren. I arkivmappen til riksantikvaren i 1913, Schirmer, fant Mathilde nærmest ved en tilfeldighet de nydelige og detaljrike akvarellene som arkitektstudent Fischer lagde under en befaring i 1913. Fischer ledet utgravingsarbeidet og restaureringen av Margaretakirkens ruiner i 1934. Erik Vitanza og Alexander Somma har stått for dataprogrammeringen og videopresentasjonen.

Hvis andre har lyst til å prøve noe liknende opplegg andre steder, har vi oppnådd det aller viktigste for en Rotaryklubb, ”å gagne andre”. Rotary Internationals motto er og blir ”Service above self”. Hent gjerne nærmere informasjon i prosjektbeskrivelsen som ligger på klubbens hjemmeside <http://maridalen.rotary.no/>, og sett i gang ...

REKONSTRUKSJON AV ST. MARGARETAKIRKEN

Av Mathilde Simonsen Dahl, student Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo.

INNLEDNING

I forbindelse med 30-årsjubileet i 2005, ønsket Maridalen Rotaryklubb å gi bort en modell av den rekonstruerte St. Margaretakirken i gave til Maridalen Bygdetun. Rekonstruksjonen skulle basere seg på mest mulig sannsynlige hypoteser om hvordan kirken opprinnelig var i middelalderen. Høsten 2004 kontaktet Stein Øberg og Ola Stave Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo, og i løpet av senhøsten ble det satt opp en prosjektgruppe bestående av disse to, samt Kristine Reisersen ved Byantikvaren og Kolbjørn Nybø, førsteaminuensis ved AHO.

Arbeidet ble følgelig delt i to faser: en teoretisk rekonstruksjonsfase, der best mulig begrunnede hypoteser om kirkens opprinnelige form ble utarbeidet, og en modelleringsfase. Rekonstruksjonsfasen ble utført av arkitektstudent Mathilde Simonsen Dahl. I etterkant tegnet to andre studenter – Erik Vitanza og Alexander Somma opp en rekonstruksjon av kirken digitalt i et 3D-program. På grunnlag av denne modellen ble det laget en video med animert gang gjennom kirken, og det ble støpt to modeller – en i metall for å plasseres utendørs, og en i plast for innendørsutstillingen på bygdetunet. Modellen ble overrekket den 21. august 2005 i forbindelse med arrangementet Bynært streif.

Denne artikkelen er et tilpasset sammendrag av den teoretiske rekonstruksjonen.

GRUNNLAG FOR REKONSTRUKSJONEN

”Den norske Middelalders Bygningskunst er paa Grund af den forfærdelige Tilintetgjørelse, der har overgaaet næsten alle vore archi-

tektoniske Monumenter, et Felt, hvis Historie aldrig kan blive andet end Stykkeverk, idet kun for enkelte Grene, enkelte Tider eller enkelte Verker en virkelig systematisk Behandling lader sig gennemføre.”

Lorentz Dietrichson, ”Norges kirkebygninger i Middelalderen og Nutiden”.

Foto: Gerhard Fischer 1934

Som det dessverre er tilfelle med de fleste middelalderske kirkebygg i Norge, er store deler av St. Margaretakirken forsvunnet. Det eneste som er intakt i sin helhet, er kirkens grunnplan. I tillegg er deler av portalene og vinduene bevart, så man kan si noe om deres sannsynlige plassering og utforming. Noe autentisk murverk i veggene er bevart, men ikke helt opp til takverkets innfesting, som kunne fortalt oss om dets konstruksjon og kanskje også gitt oss mer håndfast grunnlag for tidfesting. Det har derfor vært uungåelig å gjøre en del gjetninger for å få til en helhetlig rekonstruksjon, en teori om kirkens alder og stilmessige og arkitektoniske uttrykk.

I tillegg til å studere de gjenstående bygningsrestene, har det vært stor hjelp å danne seg et bilde av den middelalderske kirkebyggetradisjonen i området og dermed danne seg et referansegrunnlag. Små spor, enkelte deler av en gjenstående autentisk bygningsdel, kan fortelle mye om større deler av det som nå er forsvunnet, ved å sammenstille dem med lignende situasjoner i kirkebygg som man kan anta har et formmessig slektskap med hele eller deler av St. Margretakirken. Jeg har valgt ut kirker som er bygget i samme tidsrom og innenfor et fornuftig geografisk område. Avgrensningen av et slikt område er bestemt av hvor man ellers har funnet kirker som er noen lunde likt utformet og der man ser at tekniske og håndverksmessige metoder går igjen.

REFERANSEGRUNNLAG

I følge arkitekt MNAL Håkon Christie er arbeidet med å kartlegge håndverkertradisjonene i Middelalderens stenkirkebygg ikke avsluttet. En kartlegging av hvilke skoler som sto bak hvilke kirkebygg, og dermed sammenhengen mellom dem, ville kreve nitidige studier av det gjenstående autentiske murverket. I middelalderen ble det eksempelvis brukt ulike proporsjonssystemer og måleenheter, og om vi visste hvilke som har vært i bruk hvor, kunne det sagt oss mye om hvem som har bygget dem. Slik kunnskap kunne komplettert det historiske bildet; kunnskap om hvordan bygghyttene var strukturert, kunne bl.a. gitt sikrere dateringer, og kanskje også mer presise antagelser om kirkenes opprinnelige form.

Geografiske skillelinjer i håndverkertradisjonen:

Etter misjonstiden (ca. midten av 900-tallet til midten/slutten av 1100), hadde kirken befestet sin stilling, organisert seg og sørget for gode økonomiske kår, og tiden fra 1100 - ca. 1250 refereres til som den store kirkebyggeperioden. I sørøstlandet, med sterk tilknytning til Europa, ble det i løpet av denne perioden bygget et stort antall steinkirker, i tråd med klassisk tradisjon der det massive steinmaterialet ble foretrukket til monumentalbygg, fremfor tre. Det var på denne tiden ikke kirken selv som i hovedsak sto for finansieringen av kirkebyggingen, byggherrene var stort sett menigmenn som rike gårdeiere eller kongen.

Foto: Gerhard Fischer 1934

Oslo ble i misjonstiden utnevnt som bispesete, noe som i stor grad endret forholdene i Akershusregionen; Oslo ble sentrum, og de omkringliggende bygdene forsteder. I vår sammenheng har byggingen av St. Hallvardkirken, Oslos domkirke i middelalderen, stor betydning. Arbeidene med denne startet i begynnelsen av 1100-tallet, og dannet tilsynelatende skole for steinkirkebyggingen i nordlige Akershus. Det kan ut fra likheten mellom kirkene i Oslo og området nord for; Romerike, Asker og Bærum, samt kirkene på Hadeland, se ut som om bygghytten i Oslo forsynte de menighetene som skulle bygge steinkirker med kompetente håndverkere. I likhet med Oslo i sin nærhet, ser det ut til at Tønsberg har dannet sentrum for håndverkertradisjonen i Vestfold. I Øst kan Borg med sterk tilknytning og innflytelse fra Skåne ha vært hovedsete for skolen som preget området opp til og med Follo. Selv om Akershus ble slått sammen til et fylke, med et sentrum, har altså tilsynelatende områdene der de ulike skolene har dominert, fulgt de gamle landskapskillene.

Gruppering av steinkirkene:

Typer kirker i hele området varierer, og man skiller gjerne mellom to hovedtyper: En enkel type, og en større, oftere rikere utstyrt. Det som skiller dem fra hverandre, er proporsjoneringen av bygningen og dets enkelte ledd, samt antall og disponering av portaler og vinduer.

Den enkle typen er det flest av, samlet sett, i Akershusområdet, og felles for disse er at de har et rektangulært skip, og smalere og tilnærmet kvadratisk, rett avsluttet kor. Målforholdene mellom skip og kor er omkring 1:2 i ytre lengde, mot 3:4 i ytre bredde. Ingen av disse kirkene har opprinnelig hatt vinduer eller portaler mot nord, mens de som regel har hatt to vinduer i sydmuren i skipet, og et i koret, samt østvindu. Koret har gjerne hatt egen sydinngang, presteinngang, vest for sydvinduet. Hovedinngangen står midt på skipets vestmur. Portalåpningene er alle relativt trange, rundt 60 cm. i lysmålet, og de har også alle hatt relativt trange korbueåpninger. Himlingen i koret er lavere enn i skipet. Når det gjelder portalåpninger mot syd, er det variasjoner; der sydmurens utførelse er kjent, har 11 av 16 kirker hatt sydportal. På Romerike, i Aker og Bærum, markerer sydportalen skipets midtakse, i Enebakk, Sørum, Skedsmo og Asker kirker er de to sydvinduene plassert symmetrisk på hver side av portalen. I de øvrige kirkene av den enkle typen med sydportal, er det kun et sydvindu plassert lengst øst. I Follotraktene er sydportal sjeldnere, og da plassert lengst vest i sydmuren.

De større kirketyper finner man som regel i kirker som har tjent som fylkeskirker, de hadde et større kor med apsis, og mange har hatt vesttårn. På Hadeland, Romerike, Aker og Bærum, slutter fylkeskirkene seg nært til Domkirkene (St. Hallvard og Hamar) i detaljering og planmessig utforming. Særlig her ser man hvordan håndverkerne arbeider så likt at det er tydelig at de kommer fra samme skole.

Det er altså ikke kirketyperne som skiller de ulike tradisjonene fra hverandre. Det som danner de ulike referanseområdene er håndverksmessig utførelse, bruk av materialer og enkelte tekniske og arkitektoniske detaljer. På Romerike, i Aker og Bærum er kirkene gjennomgående utført med kalkkvadere som hjørne- og kantsteiner, slik kirkebyggene ble

Foto: Gerhard Fischer 1934

utført ved bispesetet. Steinen ble gjerne fraktet langt, fra Oslo eller Mjøstraktene, der det var kalksteinsbrudd. De har også alle til felles at de har inntrukket anslag i portalåpningene. Det som også kjennetegner gruppen, er at de ser ut til å ha vært lite utsmykket, dvs. at det har vært de arkitektoniske elementene som har preget uttrykket, i motsetning til den ornamentale og skulpturale tradisjonen i Europa.

Sørøst for Oslo, i Follotraktene, har kirkene til en viss grad hatt større ornamentale utsmykning, og stilmessig et større register. Disse kirkene ligner i utførelse kirkene i Vestfold. Ellers er kirkene i Follo utført med bruk av granitt- eller kleberkvadere, i portalåpningene ligger anslagene i ytre murliv, og i Follokirkene av den enkle typen, vider åpningene seg ut innover. I et par tilfeller finner man her rent tukststensmurverk: Kråkstad kirke med sikkerhet, og angivelig også i Vestby.

Selv om steinkirkene nord og sør for Oslo skiller seg fra hverandre, har de likevel såpass mange fellestrekk, at det tyder på at de alle tilhører den store kirkebyggeperioden fra begynnelsen av 1100-årene.

Midt på 1200-tallet endrer tradisjonen seg i hovedstaden, og til uthugging av detaljer ble det foretrukket kleber istedenfor kalk. Samtidig ser man at gotiske stilformer taes i bruk. Slik klebergotikk finner man ellers ikke utbredt i området rundt Oslo, og av det kan man slutte at den store kirkebyggeperioden tok slutt fra midten av 1200-tallet.

Bruk av tegl:

Man finner første spor av teglsteinsmurverk i Oslo fra ca. 1250. Tegl utgjorde en ny teknologi, der presise kanter og detaljering kunne utføres enklere. Uten tilhugging av steinmaterialer som ofte måtte fraktes langveisfra, og bearbeides av spesielt øvede håndverkere. Det betydde ikke nødvendigvis at tegl var et "fattigmannsmateriale", tvert om ser man tegl ofte brukt i kongelige bygg fra denne tiden (prosjekter initiert og enten bygget eller støttet av kongen). I kirkebygg finner man tegl brukt til reparasjoner og utvidelser fra midten av 1200-tallet eller rundt 1300 (Mariakirken ca. 1300). Det originale middelalderske teglarbeidet man kjenner best til er i Eidsberg, der østgavlen er murt i tegl på 1500-tallet.

Stildetaljer:

Man skiller gjerne mellom romansk og gotisk murverk. Romansk murverk kalles mur med liggende stein i gjennomgående skiftegang, og man finner slik mur fra hele middelalderen. I murverk yngre enn 1250, ser man flere steder at steinen i større grad legges på kant, dvs. satt stående i muren. Dette kan sees på som et uttrykk for teknikk og gjeldende byggekultur, mer enn som en del av et gotisk stiluttrykk. Man finner det i Akershusområdet (eks. Frogner kirke), men i større grad nordover mot Trøndelag.

Også stildetaljer som i utformingen av portalbuer, glir over i hverandre. Generelt ser man gotiske utforminger gjøre sitt inntog i 1180-årene i Nidaros, men spredningen gikk tregt, og det ble bygget rundbuer i Norge også utover hele 1200-tallet.

Oppsummering:

St Margareta kirken ligner i plan, disponering og utforming av portalåpningene aller mest de kirkene av den enkle typen man finner på Romerike, i Asker og Bærum. Geografisk ligger også Maridalen midt i dette området, og med sin nærhet til Oslo er det nærliggende å tenke at byggeskikken her har hatt stor innflytelse da kirken ble bygget. Ferdelsveiene man kjenner fra middelalderen går også på tvers i dette området – altså øst/vest mellom Grefsen og Sognsskogene.

Likheten ligger i:

Proporsjoneringen i kirkens plan, og med den trange korbueåpningen. Murverket, med hovedsaklig liggende stein i gjennomgående skiftegang. Vest- og sørportalene som markerer midtaksene.

At portalåpningene er rette gjennom muren, og ikke vider seg ut innover som i Follo.

Mangelen på kalkkvadere, og bruken av tegl og tuktstein i kantene skiller St. Margareta kirken fra referansegruppen. Det er samtidig sannsynlig at det kan ha vært hjørnestenskvadere, men at de er røvet etter at kirken ble ruin. Et annet spørsmål er hvordan plasseringen anslaget var i portalåpningene, ettersom disse er fullstendig forsvunnet. Dette er

Foto: Gerhard Fischer 1934

skjedd også i flere andre kirker, anslagene har vært sårbare for utrasing og ødeleggelse, ofte i forbindelse med utvidelse av portalåpningene. Steinene som står inn i portalåpningen i ytre murliv i St. Margareta-kirken, kunne være del av anslag. I så fall ville det være et trekk som skilte St. Margareta-kirken fra de øvrige i det nordlige Akershus.

ARKEOLOGISKE UNDERSØKELSER AV RUINENE AV ST. MARGARETAKIRKEN

Gerhard Fischers undersøkelser, 1934:

I 1933 fikk arkitekt Gerhard Fischer i oppdrag å sikre/vedlikeholde/rekonstruere kirkeruinen i Maridalen, finansiert av bevilgninger fra Oslo kommune. Fischer startet arbeidet sommeren året etter. Arbeidene er dokumentert med fotografier, samt dagboknotater, og beskrevet i en artikkel trykket i Aftenposten 28. juli 1934. I Fortidsminneforeningens årbok fra 1934 finnes også en kort beskrivelse av reparasjonsarbeidene.

Målet for utgravningsarbeidet var å sette i gang en restaurering av ruinen, som også innebar en viss grad av rekonstruksjon, men i hovedsak å sikre for ruinen for utrasing, hindre at den kunne bli klatret på, samt fjerne sporene av potetkjelleren i koret og bringe muren her tilbake til sin opprinnelige form. Dette innebar en gjenoppbygging av korbueåpningen, som han rekonstruerte med tegl. Også indre vange i vestveggen portal ble rekonstruert med teglstein på grunnlag av de funn Fischer hadde gjort både i portalen, og korbueåpningen. I tillegg valgte Fischer å gjenoppmure ruinen visse steder: Han rekonstruere portalen i sørveggen og murte opp en del av veggen på andre siden av denne. Han har også murt opp det av ruinen som sto igjen som ringmur, til et sammenhengende likt nivå. Til sist fylte han opp grunnen ruinen med løsmasser til et jevnt likt gulvnivå i kor og skip, som dekket over utgravningene som var foretatt både av ham selv og i forbindelse med potetkjelleren.

Av de mest viktige funnene Fischer gjorde, i forbindelse med å danne seg et bilde av kirkens opprinnelige form, og alder, var korbueåpningens

Foto: Gerhard Fischer 1934

bredde (som var murt igjen), og spor av tegl i kanten av korbueåpningen og i portalbuene. Han fant også sporene av sørportalen. I tillegg beskriver han i sine notater to kvaderstener som lå i rasmassene ved sørøstre hjørne, som dessverre ser ut til å ikke være dokumentert fotografisk eller ivaretatt. Han fant også en kvadersten brukt som terskel i døråpningen inn til potetkjelleren i østmuren (nå tettet igjen med tørrmur) med et innhugget korsmerke. Han konkluderer ut fra materiale og utforming at steinen er yngre enn kirken for øvrig.

Ettersom Fischer finner tegl brukt i kantene av portalbuene, konkluderer han at kirken ikke kan være bygget tidligere enn 1250, og han synes også han ser at det tegner seg en spissbue i ytre vange i vestportalen, noe som tyder på gotisk stildetaljering.

REKONSTRUKSJON

Bakenfor utformingen av middelalderkirkene ligger en forestillingsverden som ikke lenger er umiddelbart kjent for oss. Liturgiske budskap, billedlige og matematiske symboler gjennomsyret kirkearkitekturen, og kom til uttrykk både i proporsjonering, plassering og antall av arkitektoniske elementer. I komposisjonen ble en samklingende helhet fremlesket. Grunnlaget for denne rekonstruksjonen har vært det tilgjengelige kildematerialet jeg har funnet som kan si noe om kirkens opprinnelige form, samt relevant referansegrunnlag. Samtidig synes det nærmest umulig å foreta en troverdig rekonstruksjon uten å ha en dyptgående kunnskap om hva som har styrt formvalgene, utover det man kan lese av teknisk og håndverksmessig tradisjon. Jeg har i dette arbeidet ikke hatt anledning til å dykke inn i den middelalderske liturgiske verden, og vet dermed at jeg kan kommet til å overse viktig informasjon, og ha gjort feilvurderinger.

St. Margaretakirken som bygg

Datering: Basert på funnene av teglstein, konkluderte Gerhard Fischer med at kirken ikke kunne være bygget tidligere enn 1250. Det er ingen grunn til å betvile Fischers funn, og de vurderingene han gjorde om bruk av tegl i kirken. Også brevet fra kong Magnus Eriksson bekrefter at tegl ble brukt for vedlikehold av kirken før 1335. Ettersom man ikke

finner tegl brukt i middelalderen før 1250, kan man som Fischer argumentere for at kirken er reist en gang i tidsrommet 1250 – 1330.

Fischers teori om at det kan ha vært gotisk detaljering i kirken, som i ytre vange i portalene, er vel heller usikker. Man godt kan argumentere for det, men opplevelsen av at det her tegner seg en spissbue er ikke spesielt påtrengende, etter mitt skjønn, så denne teorien gir kanskje ikke den mest sikre underbygging for en dateringen av kirken innenfor gotisk stilperiode.

Antar man at kirken er bygget i siste del av 1200-tallet, bryter det med dateringen av de andre kirkene i Osloområdet. Kirken er da bygget utenom den store kirkebyggeperioden, i et tidsrom da det er trolig at det ikke ble bygget stort med nye kirkebygg. På denne tiden ble det i hovedstadens kirkebygg utviklet og øvet klebergotikk, og denne teknikken finner man altså ikke antydninger av i Maridalen. Kun et fåtalls kirker er funnet som kan antaes å være bygget på midten av 1200-tallet. Asak kirke ligger nå, som St. Margaretakirken i ruiner, men den føyer seg inn under gruppen av steinkirker av den enkle typen i det nordlige Akershus på alle områder, utenom planen. Den har kun et rom, uten koret utskilt som eget bygningsledd, en kirketype som er kjent fra romansk tid, men fikk utbredelse fra annen del av 1200-tallet, gjerne i sammenheng med gotiske stildetaljer. I Asak har det nok vært rundbuede portaler, og kirken er som de andre murt med hjørnesteinskvadere av kalk. Ellers er det funnet murverk med reist stein i de originale delene i Sørums og Frogner kirke, noe som tyder på at de kan være bygget helt opp mot midten av 1200-tallet. Frogner kirke har også usedvanlig steilt tak, noe som kan tyde på gotisk stilinnflytelse. Det er ikke funnet i noen av disse kirkene, så argumentene for den sene dateringen er uansett ikke de samme som i St. Margaretakirken – med sin plan og øvrige murverk i samsvar med de tidlige kirkene.

Det oppstår et historisk spenn i dateringsspørsmålet, der kirkens utforming og muremåte forøvrig trekker bakover i tid til romansk periode, mens teglsteinsfunnene tvinger den fremover. Mens midten av 1200-tallet virker sent ettersom det på denne tiden synes å ha dabbet av med

stenkirkebyggingen av denne typen, ville det samtidig være kontroversielt og ytterst moderne å så tidlig benytte denne teknologien i et kirkebygg. Særlig ettersom det på denne tiden ellers i kirkebygg ble øvet kleberstensgotikk.

Det kan derfor være relevant å reise spørsmålet om kirken er av samme alder som kirkene fra den store kirkebyggerperioden, som den har så mange fellestrekk med. Hypotesen kunne da være at kirkens opprinnelige murverk var lappet og reparert med tegl en gang før 1335. I Frogner kirke har man en slik situasjon, da korbueåpningen ble restaurert med tegl rundt år 1300, da som gotisk spissbue. Kan hende er det da vel verd å merke seg at hele buen ble omformet, og ikke som Fischer foreslår; kun i en av murvangene. Etter Fischers funn av hjørnesteinene sørøst for koret (han nevner ikke steinsort), konkluderer han med at koret kunne være bygget med hjørnesteinskvadere. I kantene rundt vinduet i skipet er det kun tiltuktet stein. Det samme er kantene ved portalåpningene under buene. Det kunne tenkes, som Fischer også er inne på, at skipet ble annerledes murt enn koret, og at kantsteinene her kun ble grovt tiltuktet. Det at muren er rast ut i hjørnene kunne tyde på at murverket har vært dårlig, eller skjørere enn om det var blitt utført med hjørnesteinskvadere. Noe som igjen kunne føre til at det allerede tidlig etter kirkens oppførelse ble nødvendig med reparasjonsarbeider, utført med tegl. Også i kongens brev blir det antydning at teglsteinsovnene skulle være der for ”kirkens gavn og tarv”, altså ved behov for reparasjoner.

Det er vanskelig å si om terskelsteinen som Fischer har avbildet i korets østmur, i det hele tatt forteller om øvrig bruk av kvaderstein i kirken. Morten Stige påpekte at korsmerket som er hugget inn i steinen, som det fremkommer av Fischers bildemateriale, ligner slike korsmerker som ofte ble hugget inn i steiner i gitt bestemt symbolsk betydning. Det betyr ikke nødvendigvis at steinen har samme alder som murverket ellers, Fischer kan ha rett i at den er yngre, men ettersom den har dette merket, vil jeg anta at den i hvertfall er middelaldersk. Den kan ha kommet til i senmiddelalderen, gitt til kirken som en gave.

Tradisjonen sier også at kirken har vært brent og bygget opp igjen. At murverket slik det står i dag er brannskadet, er det ingen tvil om, men det kan komme av en siste og endelig brann som sørget for at kirken ble ruin. At kirken ble bygget allerede i perioden 1100 – 1250, og så ha brent, for å bli bygget opp igjen med tegl, blir spekulasjoner. Det er ellers ingen sikre spor av at murverket stammer fra ulike kirker. Muren har et skille i muruttrykk i samme høyde som avtrappingen i vestveggen, men dette kan komme av et avrettingsskift: På et tidspunkt kan det ha vært nødvendig å gjøre et opphold i murearbeidet – f.eks kan vinteren ha kommet. Siden, når det ble mulig å fortsette, har det vært naturlig å mure videre med mindre stein, med gjennomgående skiftegang, og samtidig har man også besluttet å legge første avtrapping i vestveggen til samme skiftet. Skillet mellom de to ulike muruttrykkene, er dermed ikke alene argument godt nok for at kirken kan ha vært bygget flere ganger.

Foto: Gerhard Fischer 1934

Bortsett fra Fischers antagelser om spissbuer i portalenes ytre murliv, er det ikke nok av kirken tilstrekkelig bevart til å kunne si om den har hatt gotiske stildetaljer. Kun en ting kan tyde på en viss gotisk innflytelse, og det er kirkens proporsjoner i vertikalen: Det bestående vinduet sitter relativt høyt i muren, og indikerer at rommet har hatt en bemerkelsesverdige høyde sett i forhold til den trange planen. Høyde har nok vært sett på som en kvalitet i seg selv, også i romansk periode, men med gotikken ble dette dyrket i enda større grad.

Heller ikke valg av skytshelgen trenger nødvendigvis å gi presise indikasjoner på kirkens datering: St Margaretha er en av de eldste helgener i Europa, og var populær gjennom hele middelalderen. Også Hobøl kirke, reist i den store kirkebyggerperioden, var viet henne.

Ettersom de gjenværende restene viser så mange fellestrekk med kirkene fra den store kirkebyggerperioden, velger jeg å anta at den er bygget innenfor samme periode, og over den samme formale lest. Og at den, med sin åpenbare kongelige støtte og velsignelse på et tidspunkt ble reparert med tegl en gang før 1330-årene. Jeg velger å holde meg til et romansk stiluttrykk, i samsvar med de andre kirkene i området, og basere meg på at teglen som forekommer her, stammer fra reparasjoner, som ikke har grepet omfattende inn i kirkens opprinnelige formuttrykk.

Vegger: I følge alle referanser, samt funn, har kirken vært pusset med kalk utvendig som innvendig. Kirkens vestportal er sentralt plassert og markerer midtaksen sammen med korbueåpningen. Ut fra Fischers registreringer i 1913, kan man tydelig lese sporene av sydportalen, der bredde og høyde kommer frem i den autentiske muren. Det er grunn til å stole på Fischers rekonstruksjon av sydportalens plassering og utforming. Ellers i referanseområdet har det vært vanlig med sydportal også i koret, det kan man ikke finne grunnlag for å hevde her. Andre ytre eller indre muråpninger er det heller ikke spor av.

I følge Håkon Christie kan man regne med at murkronen i skipet har gått opp til ca to meter over vindusbuen. Veggene har med stor sannsynlighet vært lavere i koret – sett i sammenheng med kirkene i referanse-

området kan det se ut som om murkronen i koret kan gå så vidt nedentil for de originale middelaldervinduenes buer i ytre murliv.

At avtrappingen her sitter så langt nede kunne tolkes som et tegn på at gavlen har vært i tre, men i samtale med Håkon Christie får jeg inntrykk av at det nok opprinnelig har vært foretrukket å mure gavlen helt opp, ikke minst for takkonstruksjonens stivhets skyld, da ytterste sperre da har vært innmurt. I sammenheng med denne rekonstruksjonen vil det kanskje være hensiktsmessig å velge det som er mest representativt for tradisjonen i området. For meg ser det derimot ut som om det ene ikke forekommer oftere enn det andre – og det kan derfor være en mulighet å se på den lave avrappingen som et argument, om ikke bevis for at man har besluttet å la være å mure gavlen helt opp, og avsluttet den med trekledning, som i Gamle Tingelstad kirke, Hadeland, eller Råde kirke, Østfold. Taket på en liten kirke som St. Margaretha ville også bedre kunne tåle å unnvære stivheten som en oppmurt gavl ville gi, slik at gavlen av tre ville være mer forsvarlig her, enn om takverket hadde vært større. Jeg vil anta at gavlen da ikke har vært lukket med panel, slik man finner i tregavler i gjenstående middelalderkirker i dag. Dette panelet vil jeg tro er produsert etter at man fikk mer mekanisk høvel- og sagteknologi, og er kommet i forbindelse med reparasjoner i senere tid. Tetting med spon, som man finner på Tingelstad vil jeg tro er mer autentisk.

Portaler (Våpenhus): Man kjenner proporsjonene til kirkens vest og sydportal, som ser ut til å ha hatt ulik høyde, men vært relativt smale og høyreiste begge to. Jeg går altså her ut fra at de har vært romansk rundbuede også i ytre murvange. Av den gjenstående vestportalen, ser det ut til at kantene har vært rette og enkle, uten profiler med kapitel- eller bueavslutningsmotiver av noe slag. Jeg vil velge å overføre dette også på korbueåpningen.

Korbueåpningens bredde var etter Fischers funn 1,35 m. bred, med senter i kirkens midtakse. Høyden er ikke kjent, og ettersom sør- og vestportalene har ulik høyde, står spørsmålet enda mer åpent. Til rekonstruksjonen kan det brukes skjønn, og på samme måte som takvinkelen la det gi seg av hva som er harmonisk med rommet forøvrig. Kan hende

ville det være riktig, sett i forhold til rommets øvrige langstrakte proporsjoner, at høyden på sydportalen gjentas i korbueåpningen.

Portalene mangler anslag, og i det autentiske murverket er det heller ikke synlige spor som kan fortelle hvor anslaget har sittet, eller dørinnfestingen for øvrig. Det at det står stein i ytre murliv inn i portalbuen, kan tyde på at anslaget har sittet her – spissbue eller ikke... Samtidig stikker ikke natursteinen ut i portalens lysåpning under buen, så helt avklart er ikke problemet. I denne omgangen får spørsmålet stå åpent, men basert på den trangere buen i ytre murliv, vil jeg se det som sikrest å legge anslaget her.

Foto: Gerhard Fischer 1934

Anslag vil, i særlig grad om det legges i ytre murliv, innsnevre portalåpningen visuelt. Dette kan igjen gi svar på at det ikke står igjen spor av det – det kan tenkes å ha blitt fjernet i forbindelse med byggingen av våpenhuset, i en tid da det ikke var sjeldent å ønske å vide ut murningene i forbindelse med gotisk stilinnflytelse.

Våpenhus: I følge Håkon Christie, vet man ikke mye om våpenhus i middelalderen, men det ser ut til at der det har forekommet, har de vært kraftig murt og dannet base for vesttårn i kirkene av den store typen. I de øvrige kirkene har våpenhusene kommet til senere, i senmiddelalder eller renessansen, da gjerne av tre eller utmurt bindingsverk. På bakgrunn av dette får man anta at heller ikke her har våpenhuset vært del av den opprinnelige kirken.

Vinduer: I de øvrige kirkene av den enkle typen der det er sydportal sentralt plassert på sydmuren, er det enten kun et vindu plassert lengst øst, eller to vinduer plassert symmetrisk på hver side av sydportalen. Ettersom det gjenstående vinduet i St. Margaretakirken er i vest, kan man anta at det her har vært to vinduer i skipet. Ut fra referansene ellers kan det med stor sikkerhet sies at det ikke har vært vinduer mot nord i skipet. I koret står det mer åpent. Ettersom koret ikke er så dypt, og ikke har spor i muren etter en sydportal, kan det hende at det har hatt et vindu mot syd. Østvindue forekommer også, også i kirkene av den enkle typen uten apsis. Eventuelle vinduer i koret ligger stedvis litt nedsenket i forhold til vinduene i skipet. Jeg går ut fra at vinduene som portalene har vært rundbuede. Avtrappingen i vindusskåret har vært pusset, men synlige. Det er ikke spor av anslag, eller innfesting av glasset, men glasset har nok sittet langt ut i murlivet.

Tak: I følge Ola Storsletten, ”Takverk i steinkirker fra middelalderen”, kan man bestemme takverket ut fra spor av innmuringen i murkronen, samt stilistiske karakteristika i bearbeidelsen av gjenværende opprinnelig tømmerverk. I Maridalen mangler vi muligheten til begge deler ettersom øverste del av murkronen er nedrast, og ingenting av opprinnelig takverk gjenstår. Dermed blir takets konstruksjon og vinkel gjetninger, basert på hva man har funnet i andre kirkene av samme typen.

Tradisjonene for hvordan takene ble konstruert er ulike i Midt-Norge, vestlandet og i sørøstlandet. Mens man nord og vestover gjerne har hatt åpne konstruksjoner med saksesperrer, var det i sørøstlandet gjennomgående vanlig med flat himling i både skip og kor, og tørrloft ovenfor i konstruksjonen. Loftet ble ikke sjeldent brukt av menigheten til lagring

av korn eller lignende. Kun i tre tilfeller – i Valdres og i Bø i Telemark, finner man i denne landsdelen kirker der hele eller deler av taket har vært åpent. Takkonstruksjonen skiller seg ikke vesentlig fra konstruksjonen i kirkene i området forøvrig, og har hatt bindebjelker spent over kirkerommet. I et av tilfellene der konstruksjonen var åpen over koret var det stikkbjelker og konstruksjonen var klett innvendig så det dannet seg et trehvelv.

Dette hører altså til sjeldenhetene, og det sikreste blir derfor å holde seg til en rekonstruksjon som på den ene siden baseres på tradisjonen slik den hovedsakelig var i regionen, og vurderinger av hva som harmonisk passer med kirkens utforming forøvrig.

Man kan derfor gå ut fra at St. Margaretakirken har hatt doble sperrer med en gjennomgående bindebjelke som underlag for loftsgulvet, en hanebjelke sittende relativt høyt, samt knestokker ved takfoten. Går man ut fra at gavlen har vært av tre, kan det være nærliggende at sperrere for stivhetens skyld har hatt en senteravstand på 60 cm. Som modell kunne sperrere i gamle Tingelstad kirke brukes, ettersom de er relativt representative. (Treverket i taket til gml. Tingelstad er etter dendrokronologiske undersøkelser felt i 1219 og 1220)

En takvinkel på 50 – 60 grader i takfoten har vært vanlig, takvinkelen i gml. Tingelstad på 53 grader kan være en god referanse.

Det er mer usikkert hva som har vært gjeldende tradisjon for tekkingen av takene. Det er grunn til å tro at blyplater kan ha vært brukt enkelte steder, men trolig har takene ofte vært tekkt med spon.

Takrytter: Sett i forhold til at kirken er så liten, er det sannsynlig at man lot være å belaste takverket med klokker hengt oppe i en takrytter. Det som derimot kan være tilfelle, er et ytre, separat klokketårn – en støpul, konstruert i tre. Siden klokkene ble brukt i sammenheng med gudstjenesten, kunne være nærliggende å tro at denne ville være plassert sør for kirken, i sammenheng med sørportalen, for mest mulig kontakt.

Fundament: Murens fundament går delvis ned til fjell, og ellers står den ned i jorden som en ringmur. Fischer anslår på sine registreringer fra 1913 en dybde på muren, men det er usikkert hva han bygger dette på.

Interiør

Av interiøret i St. Margaretakirken finnes ingen beskrivelser, og ingen gjenstander er å finne. Skal man i denne rekonstruksjonen ha med seg interiør, vil det derfor være mest hensiktsmessig å vise representasjoner av gjenstander og interiør som hørte med i en romansk middelaldersk kirke til bruk i messen.

De romanske kirkene var preget av datidens billedrike forestillingsverden. Stedvis var kirkene svært utsmykket, med veggmalerier og drapperier. Andre kirker, som Gamle Tingelstad var enkle, uten større utsmykning eller detaljer i steinarbeidene. I Bergen og på Østlandet var det lite stensulptur, men ofte profilering rundt portalene med elementer fra gresk/romersk arkitektur. (I Maridalen er det ingen tegn til at det har

Foto: Gerhard Fischer 1934

vært slik profilering). Selve bygningene var sjeldent bemalt i romansk periode, men mange av treskulpturene kunne være rikt fargesatt.

En del elementer som hadde å gjøre med den overordnede formidlingen av liturgien går igjen i alle kirkene.

Vegger: I vestportalens opprinnelige murkjerne ser man tydelig kalkutskillinger på steinen, noe som tyder på at kirken har vært kalkpusset, utvendig som innvendig.

Av fotomaterialet fra restaureringsarbeidene i 1934 fremkommer det at Fischer grov en del langs muren, og heller ikke da ser det ut til at han fant spor av fundamenter til indre installasjoner, som sidealtere, lektorium el. Det er funnet spor av lektorier i kirker i Akershusområdet, men da først og fremst i kirkene av den større og mer utsmykkede typen. Ofte har det da vært trapper/opp ganger i murene mellom skip og kor opp til lektoriet. Dette er det ikke antydninger til i St. Margaretakirken.

I koret kan det ha vært repositorer – nisjer i muren lukket med tredører der gjerne bibel og vigslet brød ble oppbevart innelåst.

Langs veggene løp det enkle trebenker der gamle og syke kunne sitte ned under messen. Eksempler på slike finnes ikke i stenkirkene, etter som det meste av slikt inventar er revet ut i da kirkebenker ble satt inn i renessansen.

Himling: Himlingen kan ha ligget på oversiden av bindebjerkene, som i gml. Tingelstad.

I Renessansen ble himlingene ofte bemalt (eks. Gamle Tingelstad i 1699), dekorert med figurmotiver eller mønstre, men det er ikke kjent fra romansk periode.

Gulv: Det er ikke et spor av gulvheller eller annet gulv enn jordgulv.

Inventar: Høyalteret ligger øst i koret, og besto i romansk tid gjerne av

et enkelt alter (en ”boks” av tre med fem lukkede sider og åpningen ned der forstykket kunne være malt – eller utformet som relieff. Bildefrisen forestilte gjerne scener fra Jesu liv. På alteret lå en duk, og på det sto de elementene som hørte med i messen. (Større altertavler kom ikke før senere ut i høymiddelalderen.) Et krusifiks sto i midten, ellers hørte det lys med – kanskje de eneste i hele kirken. En kalk og en skål til brødet (ofte sto skålen over kalken som et lokk når det ikke var messe), samt en bibel, gjerne med utsmykket perm.

Sidealtere i skipet forekom ofte på begge sider av korbueåpningen der det var plass til det. Var de av tre, var de som hovedalteret enkle bokser, bare langt mindre, brukt til å tenne lys. Sidealteret i nord (kvinnesiden) tilhørte Maria, mens sidealteret i sør (herresiden) var viet en skyttshelgen (i dette tilfellet den hellige Margaretha. Det har ikke lyktes meg å finne eksempler på treskulpturer av henne).

Døpefont: Det ser ut som at tradisjonen med fremstillingen av døpefontene er relativt lik i øst- og vestnorge, med hovedsakelig innflytelse fra England, selv om det ikke kan utelukkes at det har kommet innpulser sørfra også. I St. Margarethakirens tilfelle er det mest aktuelt å tenke seg at det kan ha stått enten en trappefont eller en spissflikfont. Trappefonten (“Gudbrandsdalsfonten”) er en type som har sin opprinnelse i Norge, med senter for tradisjonen i Gudbrandsdalen og spredning til Valdres, Mjøsbygdene og Romerike. Fremstillingen av disse startet noe før 1150, med hovedperiode siste halvdel av hundretallet, og opphørte ved inngangen til 1200-tallet.

Spissflikfonten regnes som andre store hovedtype, og er tallmessig størst blant norske middelalderfonter. Man finner dem i et stort område langs den Østnorske riksgrensen og i Osloområdet. Fonten i Tune regnes som utgangspunktet for tradisjonen. Fonteproduksjonen har vært ført av både profesjonelle og halvprofesjonelle langs begge sider av kleberdraget fra Akershus til Marstrand. Dette fører til en stor variasjon av utforminger og gjør det vanskelig å påpeke lokale varianter. Fontene ble produsert fra den tidligste i Tune mot slutten av 1100-tallet, mens hovedmengden er fra første halvdel av 1200.

Foto: Gerhard Fischer 1934

Fonten preges av lite eller ingen dekor, motivene er risset inn, og består av abstrakte saggannebånd, siksakfriser, tangfriser, sponfliker – mot plantemotiver.

Plasseringen av fonten ser ut til å ha å gjøre med kirkenes portaler, og at i de kirkene der det har vært vest- og sørportal har fonten stått nordvest i skipet.

ETTERORD

I denne rekonstruksjonen har jeg vært nødt til å holde meg strengt til det som bare kan sies med størst mulig sannsynlighet. Dette kan synes nakent, og stå i grell kontrast med de rike forestillingene som har levet rundt kirken i århundrene etter den ble ruin, og gjennom mytene om dens hellighet. Særlig mht. kirkens interiører og øvrige utsmykning kunne man kanskje ønsket seg mer kjøtt på beinet, om man drømmer om å la kirken fremstå i sin rekonstruksjon, like lysende vakker som den gjør i det mytiske rom. Det å lære seg stenhuggerhåndtverkets grammatikk å kjenne, kan gjøre en i stand til å lese ruiners historie og opprinnelige uttrykk. Kjennskap til øvrig historie gir en mulighet til å forstå enda mer. Likevel vil jeg oppfordre til å ikke la kunnskapen bastebinde forestillingsevnen. En mest sannsynlig rekonstruksjon trenger likevel ikke være den riktige, og skal uansett ikke hindre fantasien å løpe sine egne viltre baner ved besøk i en for alltid hemmelighetsfull kirkeruin...

Registreringer av

“Ruinerne av Maridalens Kirke”

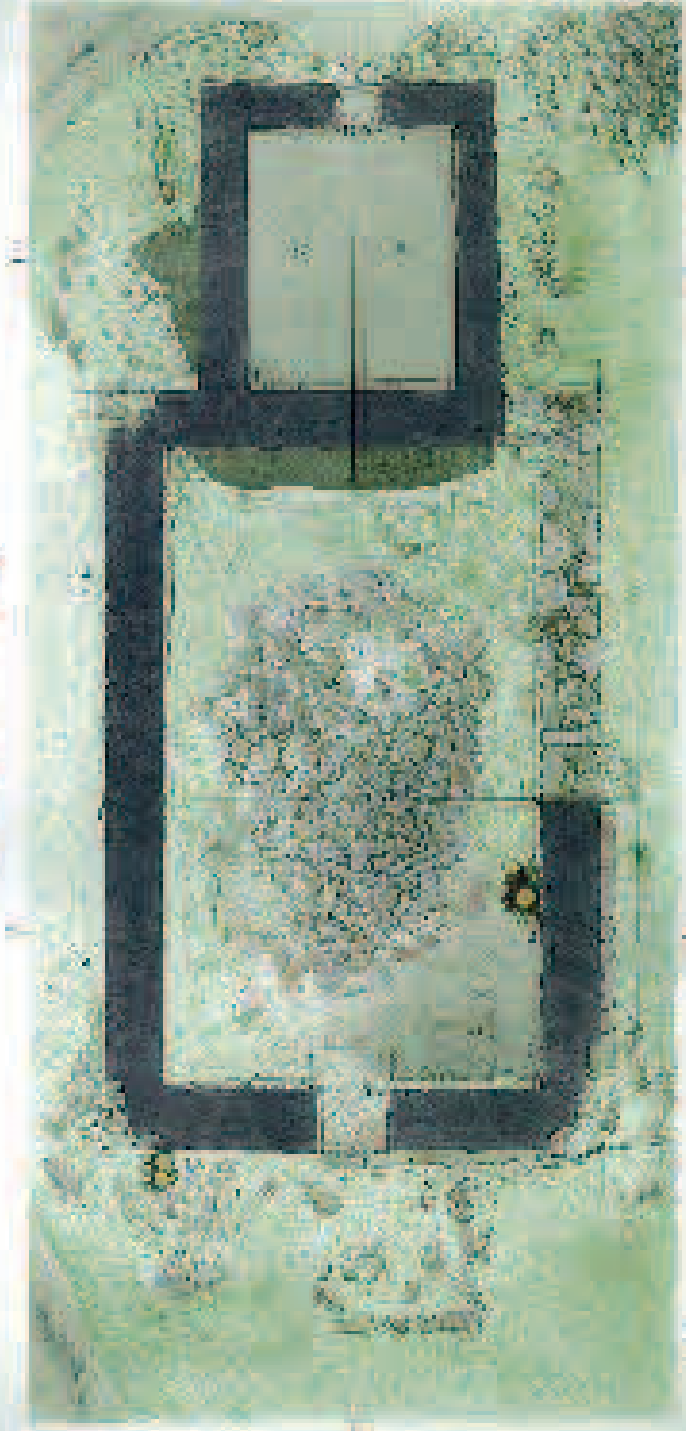
September 1913

Tegninger av

Gerhard Fischer

100%

100%

100%

100%

100%

100%

100%

100%

100%

2001

2000

STATE OF CALIFORNIA
DEPARTMENT OF REVENUE
PROPERTY TAX STATEMENT

2000

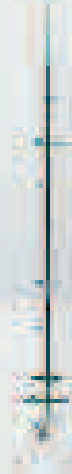
2000

2000

2000

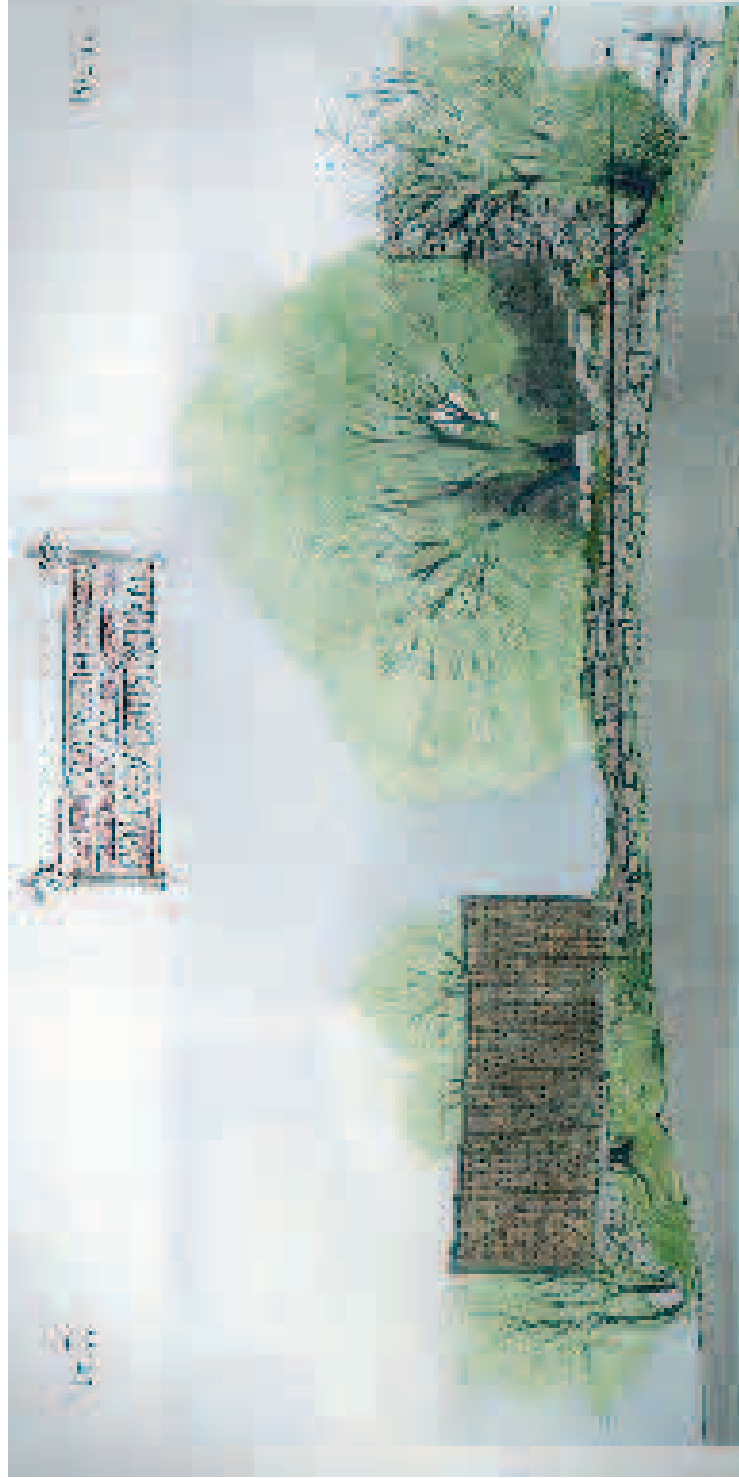
2000

100%

100%

100%

100

100

100

100

100

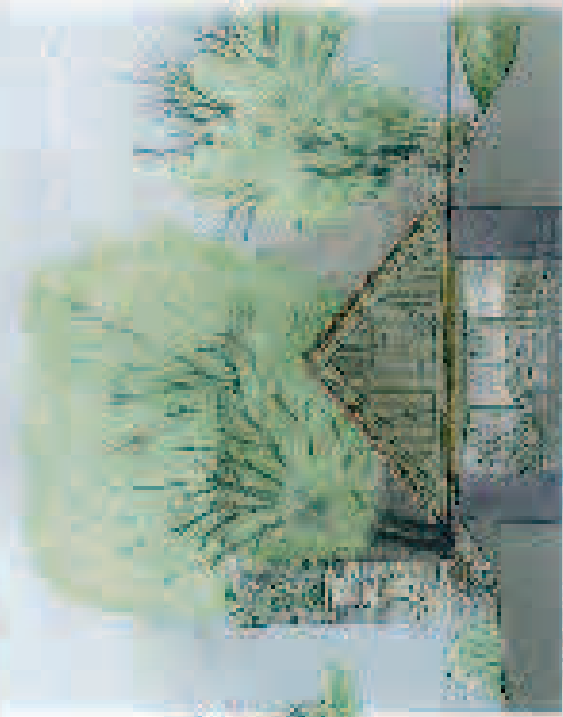
100

100

Left

Right

Left

Right

Kirkebyggeren

GUN TORM SVEINSSON, bonde
HALDGE, mor hans
RAGNHEIM, datter hans
SARA VILJALM, prest
BJØRN ABRAKSSON, byggmester
EVALDARIN, sønnen hans
bønder og buskarer

Fra Kirkebyggeren i 1988. Foran midt på bildet ser vi instruktøren Magne Olav Brevik.

Foto: Henrik Laurvik

I. scene

(Hullås og Ragnhild kommer fra skogen med blomster og planter.)

HULLÅS

Dette er geinsama, det sa jeg visst — den er god mot allslags verk. Og kvanne — den kan brukes til så mangt, skjærbuk og smittsuttet, ja verkellager òg, og hvis du ikke får sove.

RAGNHILD

Som sovedrikk da?

HULLÅS

Nei. En tar de tørkede blomstene og syr dem inn i noe tøy, lin helst, og legger dem i senga, men det skal være under hodet, så sover en så godt så. Jeg har prøvd det mange ganger, jeg.

RAGNHILD

Kan vi ikke sette oss her?

HULLÅS

Huff, jeg liker meg ikke så nær inn til dette... dette... som de bygger her. De skulle aldri gjort det. Far din skulle sagt nei.

RAGNHILD

Han prøvde òg.

HALLDYS

Å *høre* — han kan aldri sette hardt *imot*, han.

RAGNHILD

Der er vel ikke så farlig. (*Setter seg.*) Vi er ikke *imot*, ihvertfall.

HALLDYS

Jeg liker det ikke, sier jeg, en vet aldri. Men ... (*Setter seg rosende.*)

RAGNHILD

Du tok *luxurianske* — jeg visste ikke det var godt for noe?

HALLDYS

Den er noe av det fineste, den.

RAGNHILD

Til grisen, ja.

HALLDYS

Å, ikke bare den, du. Den er gud for både blodet og huden — og håret òg.

RAGNHILD

|| Håret?

HALLDYS

En ungjent som du, med så fint hår, skulle vel vite såpass. En tørker bladene og knuser dem, og koker dem og sletter av, og så vasker en håret i vannet, da blir det fint og blankt ... Da vet du ikke om *vendelrot* heller? Denne her ...

RAGNHILD

Nei. Hva er det med den?

HALLDIS

Åhåhå, det skal jeg nok si deg! For hvis du får en kjærrest —

RAGNHILD

Du da! Hvem skulle det bli?

HALLDIS

Sånt kommer før en får sukk for seg. Vær trygg på det. Og treffer du en du vil skal bli kjær i deg, så skal du koke en drikk av vandelrot og gj'n, så blir'n ikke til å styre. Men da skal den helst være plukket i måneskinn.

RAGNHILD

Og den der da, hva er det?

HALLDIS

Na, det skulle jeg kanskje ikke si . . .

RAGNHILD

Er den farlig? Er det trolldom med den?

HALLDIS

Den der, den er det giftigste av alt som gror. Får du i deg noe av den, om så hørt lite grann, så dør du på flekken.

RAGNHILD

Dør!

HALLDIS

Dør ja, men! Stormhatt kaller noen den, for du ser den blå blomsten er liksom en hatt, men noen kaller den forshjelm og det synes jeg er bedre. For for, han bruker den, han, når han slåss mot vargene. Derfor blir den kalt «Vargbane» òg.

RAGNHILD

Tot? Menner du ... ? Slåss *fern* mot vargene?

HALLDIS

Vingtor slåss mot alt som er vondt, han, vet du ikke såpass? — Det heter fra gammelt at en gang han sloss mot Midgardsormen, ble ormen så citrende sint at den raup gifi av kjelien på'n. Og der giften falt på bakken, der vokste Torshjelmen opp, derfor er den så giftig at ikke engang en varg tåler den, ikke så mye som synet av'n, da rømmer'n. Unntagen Fenre, da, han er løe sterk — men hans tid kommer nok, vær sikker.

RAGNHILD

Mor sa en ikke skulle tro på sånt.

HALLDIS

Mor din — hun visste ikke bedre, hun. Utabygda og all ting — kom ned fra Tunsberg kanten, der der er så mange prester og ... og ... sånt som det der! (*Med et hodebust mot kirken.*) De hadde satt både det ene og det andre i hie på henne, så hun visste ikke forskjell på opp og ned til slutt. Derfor hjalp det ikke hva jeg gjorde med henne heller, da hun ble kramsjuk ... prøvde med hælde pors og hestehovblad og synne, og til slutt så ... ja — Nei, en skal holde seg til det gamle.

RAGNHILD

De sier at Hvite Krist ...

HALLDIS

Hva skal vi med flere guder? De gamle er gode nok, skulle jeg tro. Jeg holder meg til dem, som far min og farfar min gjorde, og hele setten før dem.

RAGNHILD

Har de noen kraft da? Når så mange har gått fra dem?

HALLDOR

Kraft! Åssen er det du snakker — de har vel kraft! Det er de som står bak alt, alt som skjer og alt som gror. En skal holde seg til venns med dem, så går det en vel. Det var de som plantet det første treet og det var en ask, derfor skal treet være ask, for den er det stor kraft i. Har du ikke sett åssen dyr gnager på askeborlene når de er sjuke?

TRONHEID

Vi drikker askekok òg.

HALLDOR

Ja, der kan du se. Men gulene, de har skapt alt det andre òg, sol og ljell og skau, kjelder og bekker og vann, og de bor i dem òg, derfor er det kraft i så mye av det — som disse plantene her. Men en må holde seg til venns med dem, ellers går det illø. Du vet vel har den steinen der borte, den som er hellig

RØRKHLEID

«Grip».

HALLDOR

«Grip» ja. «Smørstein» som vi òg kaller den, for vi legger smør på'n den første sola begynner å skinne om våren, det vel du jo, og heller mjød på'n midtsommers og sur mjølk utpå høsten før kornet blir modent, så åkeren ikke skal bli slått av regnet eller fryse. Sånt må en jasse nøye på. Og far din, han går jo rundt åkeren med mjød før han sår, som far min og farfar min gjorde, og alle før dem så langt noen kan minnes. Men nå vil han... han... *priesteren* som er kommet her, forby det. Og det kan det ikke komme annet enn ulykke av. Jeg er bare redd far din kommer til å gi etter, han er ikke stri nok.

RAGNHILD

Mor min sa at Hivite-Krist er en god gud?

HALLDIS

Hun, ja — han skjønnte ikke bedre. Og far din høste vel litt for mye på henne. Men jeg vet annet, jeg! Hivite-Krist *god!* Jeg husker ... *(Stirrer fremfor seg.)*

RAGNHILD

Fortell da!

HALLDIS

Jeg er gammel, jeg, jenta mi. Så gammel at jeg ble født mens Olav Digre ennå var konge i landet, før bøndene samlet seg såpass at de fikk felt'n. Å ja du, jeg husker ... enda jeg ikke var mer enn en unge på tre år — da *det* hendte ...

RAGNHILD

At han ble felt?

HALLDIS

Nei. Før det. — Vi hørte på Raumarike da, farfar min hadde garden sin der, en gild gard. Store åkrer og mye fe. Mange hus og, Ættegarden min, Ullvin — for vi hadde et høy der, vigd til Ull. Så en dag kom kongen og karene hans ... Vi hadde nok hørt som han fór fram, så vi ventet oss ikke noe godt av *den* veitslen — men det ble verre enn vi hadde tenkt. *(Tær.)*

RAGNHILD

Verre? — Si det da!

HALLDIS

Kongen kendte at farfar min og all huskallet hans skulle ta ved den nye troen og brenne Ulls-høvet. Det var pres-

ter med i følget, de skulle døpe alle på garden, sa kongen. Men farfar min var stiri, han sa nei — han ville holde seg til gudene, som alle ættledd hadde gjort før. Han hadde rikdom og mange gode år å takke dem for, han ville ikke svike dem. — Jeg ser det for meg unna...

RAGNHILD

Ser...?

HALLDIN

Ser, ja! Ser som de sto og tviholdt den gamle mannen mens de tente på høvet — det var tørt tømmer og tjære breidd gjennom mange år, så varmen og røyken sto like til himmels. Farfar min så på, og gaff, det hadde han vissi aldri gjort før — fire mann klarte såvidt å holde'n. Så spurte kongen om han ville gi seg nå. Han sa nei. Da slo kongen tili i ansiktet og sa de skulle svinge'n inne. Mor min trev meg og sprang til skoga. Vi sto oppe i skaukanten og så dot ene huset etter det andre brenne — visste at han var inne i ett av dem. — Vil du vite mer?

RAGNHILD

Nei!... Jo... I år din da?

HALLDIN

Han var innpå skauen. Fikk se røyken. Da han kom, var det knapt annet enn aske og glør igjen av hele garden, og feet lå hugget ned — kongen og karene hans hadde ridd ut, ridd ned åkarna før de fór. Mange år tok det å bygge opp igjen garden, men den ble aldri som før. Og høvet vågde han ikke reise igjen. Hvite-Krist er en gud gud, sa mor din. Så grøl er han, ja.

RAGNHILD

Hvorfor trodde mor på Hvite-Krist?

LALLES

Jeg vet ikke om hun gjorde det — på alvor. Men for din
har jeg ihvertfall prøvd å holde til det gamle, og jeg
vener han holder vel det, enda han sier lite. Men du kan
jo spørre'n sjøl. han kommer der.

2. scene

*(Guttorm kommer fra gården med et par huskarer, de har
redskap med. Under det foregående har noen andre også
kommet herfra og derfra og gitt seg inn på bygget.)*

GUTTORM

Vi får komme i gang, karer, litt fort. De syns det går for
trått her, både presten og byggmesteren.

HALLEIS

Ja, det er vel best å gjøre dem til lags — vi har slikt sag
å gjøre her på gården. *(Karene stanser.)*

GUTTORM

Kom dere i gang, har jeg sagt — stå ikke her! *(Karene
går.)* Du kan allikevel snakke du, mor.

HALLEIS

Å, jeg kan mer enn som så. Jeg kan stå på mitt. Kan du?

GUTTORM

Hva vil du jeg skal gjøre? De vil ha bygd denne kirken
her — og kongen står bak. Vi bønder har bare å lytte,
det er sånn det er blitt.

HALLEIS

Å ja, jeg vet litt om åssen det er når konger bruker makt.
Sant nok. Men du behøvde vel ikke giut deg så fort.

GUTFORM

Vil du de skal svi av garden her — som de gjorde med garden til far din?

HALLDIS

De gjør ikke sånt lenger nå.

GUTFORM

Nei. De gjør kanskje ikke det. Nå har de *loven*, nå. «Kris-tenretten» som de kaller det. Men det er ikke stort bedre. Kongen gir loven, og makten har han like fullt. Og han basker den.

HALLDIS

Han har vel annet å ta seg til, tenker jeg, enn å se etter hva som går løs seg oppi dalen her.

GUTFORM

Ou. Han ikke kommer sjøl, så har han andre. Makt er makt.

HALLDIS

Og hva slags makt har . . . *priesten* — og denne bygges-teren hans? Her kommer de rikeste to ene og bare *stet* det skal bygges, kongen vil det. Skal det være makt! Men du — du bare bøyer deg. Det skulle vært far min!

GUTFORM

Det er andre tider nå.

HALLDIS

Sant, og visst, ja. Andre mener òg.

GUTFORM

Jeg so mil!

Knut Haugmark og Arne Aas. Foto: Henrik Laurvik

HALLDIS

Han gjorde det, Halldis!

HALLDIS

Men de sa jo — og så ble det med det. Hvorfor tok du ikke bøndene her med deg og jagde dem dit de kom fra — hva har de her å gjøre? Vi har ikke hatt noen sånn ... *kirke*: her før, vi karrer oss uten. Bedre! For det kommer til å gå oss ille — gudene vil ikke dette.

GUTORM

Gudene har ikke stort makt mer, ser det ut til.

HALLDIS

Pass deg for hva du sier, Gutorm!

GUTORM

Se deg rundt, da! Nå bygger de kirker for Hvit-Kr. og alle steins, det må du vel vite. Jeg har vært litt omkring, jeg har sett det. I Oslo og Tunsberg og ...

HALLDIS

Der ja!

GUTORM

Ikke bare der. Rundt i bygdene òg. Og oppi Nidaros, der skjer det jærtegu ved grava til kong Olav, han er helig sier de.

HALLDIS

Hani

GUTORM

Du kan si hva du vil. Sjuke folk blir friske, det er mange som har sett det. Karer krykkene og ...

HALLDØS

Det vonde har makt, det òg.

GUTTORM

Kan godt høyle det. Men jeg ser det jeg ser, mor, og det er at Hvite-Krist får mer og mer makt her i landet — jeg kan ikke gjøre noe med det.

HALLDØS

En gang ga jeg deg en Tors-hammer til å ha på hystet. 'Til vern. Sølv. Hårdt den etter får min, som hadde den etter får *siz*. Går du med den?

GUTTORM

Jeg gjør det.

HALLDØS

Få sel (*Guttorm luter på brystet, viser den frem.*) Nå Det er enda bra. Så lenge du har *den* ..

GUTTORM

Jeg tenker ikke å gi den fra meg, Og jeg ofrer til gudene, det vel du vel. Smører fagsstestelpene og... og «Grip»... og... Mer hva vil du jeg skal gjøre? *Jeg* har ikke makt! Og det er mange her omkring som vil ha denne kirken, fler og fler tror på Hvite-Krist her i dalen òg, det har du vel skjunt.

HALLDØS

Jeg har det, ja. Og det er versu for dem.

GUTTORM

Det er så mange guder — hva gjør det om det kommer en til?

HALLDØS

Du spør hva jeg vil du skal gjøre? Jeg vil du skal lå med

dog de bændene her omkring som det endå er noe ved,
og rive ned det der før de 2 år bygge det ferdig. Siden blir
det vorte.

GUTTORM

Du snakker i ønske!

KACNELD

Der kommer de!

3. scene

*(Sira Viljalm, Bjørn Aslakson og Hallvard Rjørnsson
kommer.)*

SIRA VILJALM

Signe møtet, Guttorm Sveinsson, in nomine patris. Vi
kommer tre idag, som du ser.

BJØRN

Dette er sønn min, Hallvard. Han er just kommet hjem
fra England. Skal gå med på bygget her.

GT. RØNN

Ja, det kan vel trengs folk. — Har du vært længe borte?

HALLVARD

Noen år er det blitt. Men bare det siste året eller så i
England.

SIRA VILJALM

Velsignet land. Under Kristi herreveelde. Jeg har vært
der selv, mange år, men min var engelsk. Skjønnere kirker
der — store! Alle steds. Ikke som her.

GUTTORM

Å nei, det er vel smått allting her, kan jeg tenke — mot det.

HALLVARD

Det er vel så. Men godt å være hjemme igjen. — Og her bygger dere kirke?

GUTTORM

(inn)

Gjør så...

HALLDIE

På kongens bud, ja. Ettersom de sier, da.

SERA VIJALM

På Guds og Kuisi bud, kvinne! Også i denne mørkets dal skal lyset skinne.

HALLDIE

Vi har klart oss til nå med det lyset som er. Sola skinner her med. Og det er ikke mørkere om natta enn andre steder, det jeg vet.

SERA VIJALM

Ja, du ser hva vi har å kjempe med. Hallvard Bjørnsson! .. Hvordan går det med bygget, Guttorm? Folk er i arbeid, ser jeg.

KJØNN

Det går for smått. Vi skulle vært mye lenger, hadde det gått rett for seg. Ofte mister de ikke fixen.

GUTTORM

Vi har gardene våre å passe. De krever sitt. Vi skal vel ikke svelte heller.

Arne Aas og Liv Thorsen. Foto: Henrik Laurvik

SIRA VILJALM

Når kongen i sin nåde vil at dere skal få en kirke her i dalen, så skulle dere skjønne på det og ikke møte med utakk og trass.

HALLVARD

Er det ikke de selv som vill ha kirken? Jeg trodde...

GUTTORM

Dette er gården *noe!* Jeg har ikke hørt um å få noen kirke her.

SIRA VILJALM

Et fagreere sted enn her kan en kirke ikke ligge. Du skulle være stol over å få den her, Guttorm Sveinsson.

HALLVARD

Er det ikke kristne her i dalen?

HJØRN

Gud bedre!

SIRA VILJALM

De vet vel knapt hva de er. Noen har saktens fått tønens lys. Men andre... Nåja, nå kirken først står der, blir det vel anderledes.

HALLVARD

Vi holder oss til det gamle og klarer oss med det, som folk har gjort før i minnes tider.

SIRA VILJALM

O tenebræ diaboli!

HALLVARD

Snakk så folk skjenner deg!

SIRA VILJALM

Det skal jeg, ja! — Kong Olav den Hellige, benedictus sit memoria sua! — nå, altså; kong Olav kristnet dette landet for to mannsaldrer siden, og dæpte det med sitt blod da onde menn drepte ham på Stiklestad . . .

HALLDIE

Godt menn! Var min far en av dem.

SIRA VILJALM

Ja! — Kong Olav viet dette landet til Krist, som alle vet eller burde vite. Kongene har siden vært kristne menn, og lovene i dette landet er kristne lover.

HALLDIE

Vi hadde lover før òg. De var gamle nok for oss.

SIRA VILJALM

Kongen har sin makt fra Gud, og han har rett og plikt til å bruke den mot alle som står Gud og hans lov imot. Jeg vil ikke skifte flere ord med deg!

(Hallbys ser på ham, går. Regnhvilet vil gå med henne.)

HALLVARD

(Her efter hvert gått nærmere lovene; lavt)
Vem . . . *(Hun stanser forvirret, blir stående og se uvel.)*

SIRA VILJALM

Og nå, Guttaum Sveinsson, får det være slutt på denne motstanden her. Den er størst her på garden, synes jeg å merke, og jeg tenker jeg vet hvem som står bak . . . Jeg vil se mer iver! Kirken skal bli til signing for dalen, dere skulle bygge den i glede og ikke i trass og motvilje. Det går for sent her! — Hva trangs nå, Bjørn?

BJØRN

Vi må få kjøpt fram mure stein, det er nok av den her.
Det skulle vært gjort før, men nå får det bli!

SARA VII JALM

Bli med, Gurtorm. *(Går til bygget, Gurtorm følger.)*

BJØRN

Kommer du, Hallvard, så skal jeg syne deg . . .

HALLVARD

Straks, far.

(Bjørn går etter de andre.)

4. scene

HALLVARD

Hva heter du?

RAGNHILD

Ragnhild Guttormsdatter.

HALLVARD

Ja, jeg heter Hallvard Bjørnsson, som du kanskje hørte.
— Far din er bonden på gården her?

RAGNHILD

Ja, dette er gården vår.

HALLVARD

Og hun — den andre som var her?

RAGNHILD

Det er Halldis, mor til far min. Jeg må visst gå . . .

HALLVARD

Har det sånn nåst? — Jeg skulle gjerne vite litt mer om hva som går for seg her.

RAGNHILD

Går for seg?

HALLVARD

Ja, det er noe jeg ikke skjønner: Er det sånn at bøndene her ikke bygger denne kirken frivillig?

RAGNHILD

Nei frivillig ... De kom og sa at ...

HALLVARD

Hvem kom?

RAGNHILD

Prest en. Og så han andre. Byggmesteren.

HALLVARD

Far min.

RAGNHILD

Jeg skjønte det. — De kom og sa det skulle bygges en kirke her. De var loven, sa de, og kongen hadde sagt det, og en som heter ... bispem, var det vist, jeg vet ikke hvem det er.

HALLVARD

Nå — sånn. Og far din — han er ikke kristen?

RAGNHILD

Han sier så lite. Du lærspørrer'n sjøl. Jeg tror ikke han vet hva han er. Men han prøvde å si nei da de kom her. Det er jo gavelen hans — aldri har noen kommet lår og knev

at han skulle bygge annet, her enn det han sjøl ville. Men de sto på siet. Han måtte kalle sammen bøndene i bygda her, og presten strakket til dem. Sa det var kongens vilje, og . . . og . . . Guds vilje. — Jeg vet ikke, jeg . . .

HALLVARD

Og hva sa bøndene?

RAGNHILD

Noen var straks villige. Ansku ikke. De må jo gjøre arbeidet sjøl. De har nok med gardene sine.

HALLVARD

Er de kristne da?

RAGNHILD

Jeg vet så lite om det. Noen er vel det. Andre holder seg til det gamle.

HALLVARD

Som hun — Halldis?

RAGNHILD

Ja. — Men hun er så gammel. Færfar hennes ble brent inne av kong Olav. Mens hun så på. Hun kan ikke glemme det. Hun vil tro på gudene, hun. Men hun er så . . . så god også . . .

HALLVARD

Jeg skjønner. — Og du da? Er du kristen?

RAGNHILD

Jeg vet ikke . . . Jeg er døpt, sa mor min, husk fikk igjennom det, enda får min ikke ville. Vi badde nede i Vestfold da, før Gutorm tok over garden her. Men mor er død.

HALLVARD

Hun var kristen, hun?

RAGNILD

Jeg vet ikke. Var vel det — på en måte... Men du har vært i England, du?

HALLVARD

Ja. Men først var jeg i kongshirden. Lå i hærferd både her og der. Først nærte i Halland — kongen herjet der so vante. Siden fór vi til Sudrøyene og Skotland og ned til en øy som heter Man, mellom England og Irland. Der fikk jeg sår, så jeg ble liggende etter de andre da de fór videre. Det var Guds vilje. Siden kom jeg til England. - Jeg skal ikke i hærferd mer. Nå er jeg kommet hjem for å bygge kirker.

RAGNILD

Men — er det ikke heder å være i hærferd? Det sier alle.

HALLVARD

Hva slags heder er det å drepe og rane og brenne? Jeg er kristen.

RAGNILD

Er ikke kongen kristen, han? De sier ihvertfall det.

HALLVARD

Han er vel det — på sin måte. Men det er ikke min måte. Ikke nå lenger.

RAGNILD

Er det flere måter?

HALLVARD

Jeg vandret mye omkring i England, og der traff jeg

Nicolay Lange-Nilsen og statister fra Maridalen. Foto: Henrik Laurvik

kristne menn som levde på et helt annet vis. De hadde stor kjærlighet til Krist og ville leve slik som han gjorde. De hadde værnad for alle og var gode mot alle. Fattige fikk mat av dem enda de hadde litt nok sjø. Og veifarende fikk husly. De holdt sammen i noe som het kloster. Noen dyrket haget med sjeldne urter mot sort og sår, men skrev høker — vet du hva det er? (*Ragnhild ryster på hodet.*) Nei. Noen tok seg av sjuke mennesker — som meg, for jeg hadde mèn av sårene mine lenge, men de gjorde meg likskjigjen. Høst ville jeg blitt hus dem.

RAGNHILD

Bliet der ... Hvorfor gjorde du ikke det?

HALLVARD

Jeg, som hadde drept så mange menn og gjort så mye ill — nei, jeg var ikke god nok til det, tyktes det meg. Men så kom jeg til å tenke på at far min er bygmester, og det kunne jeg også bli — og da ville jeg bygge kirker til ære for den Krist disse munkene hadde vist meg.

RAGNHILD

Munkene?

HALLVARD

Ja, de kalles så, disse som bor i klostrene.

RAGNHILD

Det er visst mye jeg ikke vet.

HALLVARD

Kanskje du får vite mer. — Men det var derfor jeg kom hjem. Og jeg ble glad da Bjørn sa han holdt på å bygge kirke her. Det var som et jertegn, syntes jeg, for han har jo bygd så mye annet. — Men nå er jeg ikke så sikker.

RAGNHEID

Hvarfor det?

HALVVARO

Kirker skal ikke tvinges på noen. Krist tvang ingen. Han ville menneskene skulle følge ham av fri vilje.

RAGNHEID

Jeg skjønner så lite. Men jeg husker at mor min også sa . . .

5. SCENE

(Curtorm, Sira Viljalm og Bjørn kommer fra bygget, stovvingene er ansluttet mellom dem.)

BJØRN

Ingenting av det jeg sa fra en sist er blitt gjort. Det bare luser seg fram. Skal det fortsatt på denne måten, så blir vi ikke ferdige på hundre år.

SIRA VIJALM

Nå sier jeg fra en gang for alle, Curtorm, at jeg vil ha slutt på dette. Blir dere ikke mer arbeidsvillige med det gode, så skal jeg vite å sette fart i dere på annet vis.

CURTORM

Vi gjør det vi rekker, har jeg sagt. Vi har annet å stelle med deg.

BJØRN

Å, gardene her er visst ikke større enn at dere har tid til å lace dere innimellom, tenker jeg.

CURTORM

Ja, du vet det vel du! Har du noen gang tatt i et greip eller en ljà?

SIRA VILJALM

Andre steder har bønderne bygd kirkerne sine med glede.
Er det verre for dere?

GUTTORM

Det er ingen her som har bedt om å lå opp denne kirken.
Ikke jeg, ihvertfall. De kan bygge kirker, de som vil ha
dem.

EJØRN

Men nå har kongen bestemt at det skal bygges kirke her.

GUTTORM

Kongen — kongen — iustandlg denne kongen? Vi er fri
bønder her i dalen, fra gammelt. Vi klarer oss uten kon-
gen.

SIRA VILJALM

Vokt deg, Guttorm Sveinsson!

GUTTORM

Jeg vil en eneste ting, og det er å få drive garden min i
fred! Er ikke kongen tjent med det? Vi bønder blir ska-
lagt tidlig og seint, det får greie seg, det har greid seg før.
Men så kommer'n og krever at jeg skal gi grunn av gar-
den min til denne kirken — er det rett, det? Er det ikke
min gard?

EJØRN

Landet er kongens. Jorda har du bare til låns.

GUTTORM

Det var nytt! Står det i lovene, det? Ikke fra gammelt
ihvertfall. Og altså skal en tvinges til å gå fra gardsar-
beidet for å bygge. Det er nytt det òg. Jeg har ihvertfall
ikke spurt sånn før.

SERA VILJALM

Da har du spurt nice. Underlig nok, så jeg si — dere lever vel ikke lenger omna enn at dere har fått spurtag på det som hender i land og rike. Dette er et kristent land, med kristne lover.

GUTTORM

Jeg vet ikke hva slags lover det er, men gode er de ikke. De var bedre før. Bandene var fri menn da.

SERA VILJALM

Tri! Nei du — troller under hedenske, onde makter og guder, under mørketers velde og i syndens grep!

GUTTORM

Jeg vet ikke hva du snakker om. Gudene gjorde oss ikke annet enn godt, om vi holdt oss til venns med dem. (*Femår tambå brystet efter Tors-hammaren, klinger om den.*) Hvorfor får vi ikke holde oss til dem, som folk her har gjort bestandig? Ingen har angret på det.

SERA VILJALM

Førferdelig! Førferdelig! — Hva har du der? (*Guttorm vil stikke tegnet inn på brystet igjen.*) Nei, la meg se!

GUTTORM

Den er min!

SERA VILJALM

La meg se, sier jeg! (*Guttorm åpner uaktsomlig skjenden.*) Hva? Et hedensk tegn? Går du med sånt? Det er trolldom i det — gi meg det!

GUTTORM

Nei!

SIRA VILJALM

Du trasser? Jeg skal vel vite å . . . Du er kanskje ikke døpt heller?

GUTTORM

Døpt? Nei

SIRA VILJALM

Ikke døpt — jeg tenkte nesten det! Miserabilis! — Men døpt skal du bli, enten du vil eller ikke, det skal jeg være mann for, og det i denne dag! Og andre med, hvis det er fler her som ikke er døpt. Kirken her skal bygges — men ikke av hedenske menn. Dere skal få merke at Krist er herre. Han sitter ved Guds høyre og hersker over verden — så skal han vel bli herre over denne mørkets og dødens dal òg! (*Går maskt tilbake til kirken.*)

6. scene

KALSHILD

Jeg er redd . . .

HÅLLVARD

Er det lett dere, far?

HJERN

Spør ikke meg. Jeg legger meg ikke opp i sånt. Jeg har nok med mitt, presten får greie med sitt.

HÅLLVARD

Krist forbarme seg over oss!

HJERN

Hvor ble det av deg istad? Jeg skulle synt deg hvordan vi bygger her. Men nå får vi komme i gang, jeg vil ikke hul-

us mer av dette tullet. Vi må lå kjørt fram mere stein, Guttorm, som jeg sa.

GUTTORM

(oppgitt)

Vi må vel det.

HJØRN

Jeg har gått rundt her og sett. Stein er det nok av. Men ikke alt er like brukelig. Du får bli med, Guttorm, så skal jeg syne deg. Det er særlig én jeg har sett meg ut. Den skal bli sluttstein over kordøra. Akkurat passe. Som skapt til det. Får vi den fram nå, så kan vi komme lenger med veggene. Bli med du òg, Halkvard. Vi kan forresten sitte herfra — det er den som ligger bortpå vollen der.

GUTTORM

Den!

BJØRN

«Grip!»

HJØRN

Grip? — Jeg mener den der.

GUTTORM

Den går ikke!

BJØRN

Går ikke? Hvorfor det? Det er vel ingen sak. Jeg har sett på'n.

GUTTORM

Det går ikke!

BJØRN

Hva er dette for noe?

*Knut Haugmark og Arne Aas, til hest Nicolay Lange-Nilsen og Audun Meling.
Foto: Henrik Laurvik*

GUTTORM

Den steinen skal ligge der den ligger!

RAGNHILD

(fortvilet)

Det er jo «Grip» jo smørsteinen!

HALLVARD

Hva mener du?

GUTTORM

Jeg rører ikke den steinen! Ingen rører den!

RJERN

Den skal vi ha, sier jeg!

HALLVARD

Si hva derte er, Ragnhild!

RAGNHILD

Den steinen er hellig.

HALLVARD

Hellig?

RJERN

Hva er dette for noe væs!

RAGNHILD

Den steinen har vært holdt hellig så lenge noen har
bodd på gården her. Det er kraft i den. Vi ofrer til den for
godt år — smør og mjød og ...

GUTTORM

Ti stille, Ragnhild!

HALLVARD

Hei, Jesus!

GUTTORM

Ingen rører den steinen!

BJØRN

Dere skal vi få en slutt på! (*Køper bort til hyggel.*) Hei dere karer — kom hit!

HALLVARD

Tenk deg om nå!

BJØRN

Jeg vet hva jeg gjør. (*Noen karer kommer.*) Ta med dere hest og slede og byt opp den steinen der — den ja — og kjøp den hit. Nå med det samme. Vi skal bruke den.

RAGNERIK

Nei...!

RUTHER

(*til mennene*)

Dere kjenner meg, og dere kjenner garden her. Dere vet hva det er for en stein. Den som rører den, går den ille for.

BJØRN

Gi å og hent den!

FØRSTE

Den i steinen der? — Den får ligge.

ANNEN

Den får nok ligge, ja.

RJØRN

Er dere gått fra vetet alle mann? — Hent den, sier jeg!

KAGNEILD

Dette har ulykke. . .

HALLVARD

Du ser det var stein nok omkring her, får. Finn ut steinen!

RJØRN

Jeg vil ha den steinen!

GUTTHUM

Ingen rører «Gul!» Dere vet hva det betyr. (*Går opp mot gården.*)

RJØRN

Dere hørt hva jeg sa. Kom dere i gang og få steinen hit!

HARTE

Ikke den, nei.

ANSTEN

Den rører vi ikke. (*Kierene går tilbake til bygget.*)

RJØRN

Dette får presten ordne opp i. Vi får vel se.

HALLVARD

Der!

RJØRN

Ti sulle! Dette har ikke du noe med. (*Lår.*)

7. scene

RAGNHILD

Åh -- hvorfår er de sånn? Kommer og river i filer all
ting for oss... Kan vi ikke få være i fred!

HALLVARD

Dette er ille, ja.

RAGNHILD

Mor min sa at Hvite Krist er en god gud. Det tror jeg
ikke noe på. Han er vond -- vond!

HALLVARD

Jeg skjønner det må se ut sånn

RAGNHILD

Fare fram på den måten! Ikke vernad for noen ting! Her
har vi levd i fred med vårt og ikke brydd noen -- og nå
skal vi ikke få tro det vi tror og tenke det vi tenker, og ...
det som har vært holdt hellig i alle tider, det bare
trukket de på, og verre enn det. Skal det være rett, sånt?

HALLVARD

Nei.

RAGNHILD

Ilalldis, farmor min, hun tror på de gamle gudene, tuu.
Men hun er ikke vond -- og gudene hennes er ikke
vonde heller. De er gode. De har skapt allting, sier hun,
det er de som lar det vokse og gro, det er de som lar sola
snu om vinteren så det blir vår igjen, og de slåss mot alt
det som vondt er, sier hun.

HALLVARD

Sier hun det?

RAGNHEID

Hvorfor vil han — far din — ta fra oss «Grip»? Den steinen har vel ikke gjort *ham* noe! Og oss og garden her har den gjort bare godt. Den hører til livet her på garden, vi har sån tidde lært fint med'n og nå kommer de og vil skjenden. Skal slikt være fagna folk?

HALLVARD

Du behøver ikke si mere, Ragnhild.

RAGNHEID

Jeg kan ikke la bli, jeg er så oppøst. — Før idag fortalte Halldis om farfar sin — åssen kongen brente'n inne og ødela hele garden hans bare fordi han ikke ville tro på Krist. Men dette her, det er ju nesten det samme det, bare på en annen måte. 'Thuer folk til noe de ikke *å*, elver sund det folk holder *hellig* — skal ikke et menneske få være seg? *Inni* seg... Du sa noe her istad om det du hadde sett i England — disse som bedde! ... jeg husker ikke hva du *kalte* det. Jeg ble liksom så glad inni meg, tenkte at det måtte være det rette. Men det er visst bare i England, det. Karaskje Hvite Krist er en god gud der. Her er han ikke det, så mye ser jeg da. Og nå vil jeg gå.

HALLVARD

Ikke gå. Jeg vil snakke med deg. (*Tenker seg om.*)

RAGNHEID

Så snakk da!

HALLVARD

Jeg fortalte deg det, at jeg har vært i hærferd og drept mange menn.

HAGNHILD

Ja ... ?

HALLVARD

Jeg skjønnte ikke annet da, enn at det var sånn det skulle være. Men dreper menn. Og snakker om «herde». Og hvalfar skulle det være heder i det — å herje og drepe? Fordi den som gjør det, viser at han har makt. Og makt vil vi ha. Det er sånn menneskene er, og sånn har det vært stolt.

HAGNHILD

Det har vissl' det.

HALLVARD

Farfar til Hallli, ble brent inne. Men folk var blitt brent inne før og, det vet du vel. En hevnet seg sånn — og hevnet mente alle det var rett å ja. Kanskje han som brant inne, hadde brent andre inne sjøl. Var det ene verre enn det andre?

HAGNHILD

Nei ... jeg vet ikke ...

HALLVARD

Jo da, vi syntes det er heder å ha makt. Makt må vi ha for å få gjort noe, for å tømme noe, for å være noe. Men makt er nesten bestandig makt over andre, makt til å få dem til å gjøre det vi vil — ellers dreper vi, eller blir drept. Den som blir drept, han taper. Er det ikke sånn? Og den som har så mye makt at han vinner, han har rett — er det ikke sånn og?

HAGNHILD

Det ser ut til det, Jo — det er sånn ...

HALLVARD

Nei! — For hvis det var sant, så hadde kongen rett til å brenne folk inne, ingen kunne si noe på det. Og da har presten her og far min rett til å gjøre det de gjør, og du kan ikke si noe på det, og ikke Gutorm heller. Der har ikke noe å sette imot, for de har makt, og dermed har de rett.

RAGNILD

Nå blir jeg helt...

HALLVARD

Det var det jeg skjønnte da jeg var hos munkene i Fængland — at hele den måten å tenke på, den er *æstet*! For makt avler motmakt. — makt skifter akkurat som et hjul går rundt. Den som sitter på toppen den ene dagen, kommer under hjulet den neste; og sånn går det videre og videre. Og enten får vi godta det uten å skrike, og bøye oss for makten der den sitter — eller så må vi ta til å tenke anderledes. — Vet du at Krist ble drept?

RAGNILD

Drept? Nei.

HALLVARD

Han ble drept, jo. Laus! han var sterkere enn dem alle sammen. Han lot dem gjøre det. Vet du hva et kross er? Et slags tre som de brukte å nagle lyst folk til, når de var dømt til døden. Krist ble naglet til en kross.

RAGNILD

Men — var han ikke en gud?

HALLVARD

Ble ikke Balder drept? Og han var den beste av alle gudene.

RAGNHEID

Av Hødel, s. er Halldis — men han var blind, så han visste ikke hva han gjorde.

HALLVARD

Der sa Krist om dem som drepte ham òg. — Og har du ikke hørt at Odin hang på et tre — ofret av seg sjøl til seg sjøl? Sånn står det i Håvamål.

RAGNHEID

Vet du det?

HALLVARD

Jeg vet litt av hvert, jeg. Mye av den nye troen er ikke så anderledes enn den gamle. Trodde ikke de gamle at det skal komme en ny himmel og en ny jord — etter Ragnarøkk?

Da kommer mektig
til makt og veld:
den sterke fra oven,
som styrer alt.

Sånn heter det i Voluspå. Men det kunne vært sagt om Krist, det med.

RAGNHEID

Hva skal vi med en ny tro — når alt er i den gamle?

HALLVARD

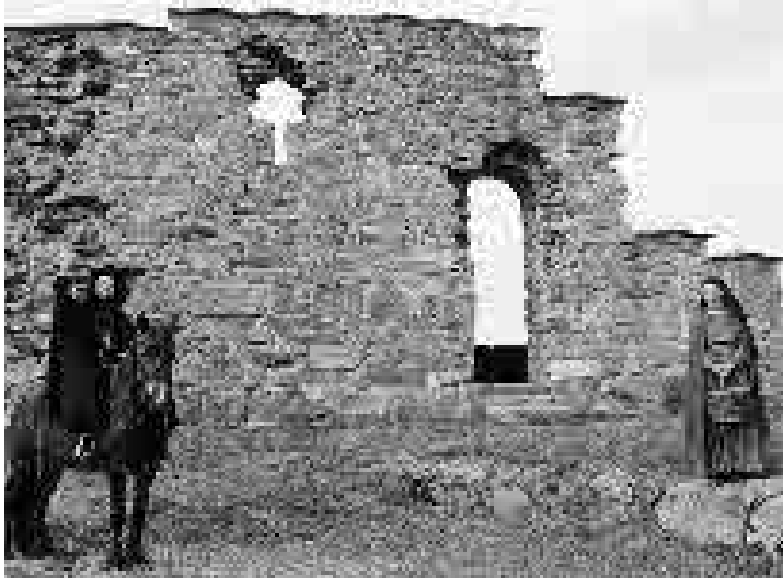
Ikke alt er det.

RAGNHEID

Hva da?

HALLVARD

At Krist lever.

Arne Aas og Liv Thorsen. Foto: Henrik Laurvik

RAGNHELD

Men han ble jo drept! — Dette skjønner jeg ikke.

HALLVARD

Mos munkene i England skjønte jeg noe jeg ikke hadde skjont før, enda jeg mente jeg var kristen lær òg. Og det var at Kristi er guds mot alle, og vi, at vi skal være gode mot hverandre, for han er bror vår, og derfor er vi søsken og av samme ætt alle sammen.

8. scene

(Sira Viljaldr og Bjørn kommer fra bygget, mens koster følger nedende efter.)

SIRA VILJALDR

Hva er det for en stein du snakker om, Bjørn?

BJØRN

(Peiler)

Den sønn ligger der.

SIRA VILJALDR

Nå, den. — (Til barnene) Via med spett og gå og bryt den fram! Nå måst det samme! (Til en av dem) Og du går etter hest, så vi får dratt den hit. Kom i gang nå — ikke stå der.

RAGNHELD

Nei!

HALLVARD

Vent litt. — Får, dette er ille gjort. Det kan vel ikke være så dum å gjøre å ta akkurat den steinen. Du ser jo at de . . .

HJØRN

Ikke bry deg, har jeg sagt? Den steinen skal jeg ha

HALLVARD

(til Sira Viljalm)

Skal en fare så værdslest fram?

SIRA VILJALM

Værdslest? · Hva er det med den steinen? Hvorfor kan de ikke ta den like godt som en annen?

RAGNHEID

Det er jo «Grip».

SIRA VILJALM

Grip? Hva er det?

HJØRN

De sier den er hellig.

SIRA VILJALM

En stein?

HALLVARD

De har ment det, fra gammelt.

HJØRN

De ofrer tilra, sier de. Smør og injel og hva det var.

SIRA VILJALM

Hedendom altså! Trolldom! Dexte varre. Da skal den velk.

RAGNHEID

Ikke trolldom!

HALLVARD

Folk her er bønder. De dyrker jorda, med myk slit. De ønsker seg godt år, og de vet at det er maktene som gir det. *Og* de gir det. Avlingen kan slå feil, kornet kan fryse — de prøver å verge seg mot det. Når de offer til den steinen, så . . . så ber de til Gud . . . på sin måte. Gir gaver igjen for de gavene de får. Er det så ille? Det fins verre ting.

SIRA VIJALM

Verre? Einn hedendom?

HALLVARD

Ber ikke vi også til Gud om godt år? «Gudt år — og *frukt*, det står jo til og med i loven.

SIRA VIJALM

Til *Gud*, ja! Og til Krist og Maria Møy, og til Olav, den hellige kongen. Men *de* — de ber ikke til Gud, de ber til mørkemaktene. Dette vil jeg ikke høre mere om. Steinen skal vek. (*Til Annen*;) Gå nå!

ANNE

Nei!

ANNE

Du kan ta'n sjøl. Jeg vil ikke.

TROJUK

Du kan ikke truget oss!

SIRA VIJALM

Vet dere hvem som er herre i dette landet? Det er kongen. Og ingen annen. Og han er en kristen konge, innsett av Gud. Derfor har han *makt* — og der har han fra Gud. For å bruke den! Og nå vil han ikke høre ha bygd

derne kirken her — Fan vil ha slutt på dette hedenska-
pet òg, for det er djævelens verk. Var han her nå, så ville
han sagt: «Vekk med den steinen!» Vet dere ikke hvor-
dan det går den som setter seg opp mot kongen? Dere
kan jo prøve, så får dere se! — Gå og bryt den opp!

HJØRN

Og det litt fært! Vi kommer jo ikke av flekken her.

SIRA VILJALM

Gå, sier jeg!

(Korene ve på hævands.)

FØRSTE

Vi tar ikke på oss skylda for dette . . .

SIRA VILJALM

Men det gjør jeg — i Guds og Kristi navn. Og kongens!

(Korene går molende mot steinen.)

RAGNHILD

(til Hallvard)

Der ser du! Det var ikke sant, det du sa om Krist!

SIRA VILJALM

Hva sier hun?

RAGNHILD

Makt! Makt!

SIRA VILJALM

Hva mener hun?

HALLVARD

Brukte Krist makt?

SIRA VIJALM

Han brukte makt, ja. Han hadde makt til å drive ut onde ånder, står det i vangilja. Og her er onde ånder på ferde, så myr skjønner jeg da.

HALLVARD

Kanskje andre onde ånder enn du tror.

BJØRN

Hva er det som lærer i deg? Du er jo helt rangsnudd. Så du ikke at du vil bygge kirker?

HALLVARD

Jo.

BJØRN

Og nå prøver du å hindre oss!

HALLVARD

Nei! Jeg vil bare at kirken skal bygges med *fred*.

SIRA VIJALM

Krist kom ikke med fred men med verd, det sa han selv. Sverdt mot alt det som står Gud imot. *Ååå* sverdet brukes, så skal det brukes!

HALLVARD

'Ii å gi folk troen?

SIRA VIJALM

(rustet fra seg)

Ja!!!

9. scene

(Guttorm kommer løpende fra gården. Hallvards kommer etter.)

GUTTORM
(*rasende*)

Hva er det dere gjør!

BJØRN
(*flurr*)

Nå skal den fordamte steinen fram, Guttorm.

GUTTORM
Det skal den ikke! (*Råper.*) Hei, katter — kom hit! (*De stanser, kommer tilbake.*)

RACHILD
Det nytter ikke, lær...

GUTTORM
Det nytter, ja, det skal du få se på! (*Til Siss Vilgata.*)
Dette er garden *min!*

SISS VILGATA
Ingen har tenkt å ta den fra deg.

GUTTORM
Det er jo det dere gjør! — For jeg bare teller her på garden, siden dere mener dere kan lære fram som dere lytter! *Den steinen skal ligge!* (*Til katten.*) Og nå sier jeg dere det, granner, at hvis dere rører smørsainen, så er det slutt på både grannskap og vennskap, for dere er svik! Og svik skal hevdes, det skal jeg være mann for.

BJØRN
Sty deg, mann!

GUTTORM
Sty deg sjøl — så vetløs som du lær deg. Vet du hva du gjør?

BJØRN

Jeg mener det, ja.

SIRA VIJALM

Om du setter deg opp mot dette, Guttorv, så setter du deg opp mot kongen.

GUTTORV

Kongen, kongen nå vil jeg ikke høre mer om den kongen. Skal kongen stå for det som urett er, så sier jeg nei. Konger har vært nødt til å høyre seg for bønder før. Og jer skal vite å verge garden min så lenge det er liv i meg, om'n så kommer sjøl!

KALDIS

(kommer)

Det skulle komme dit, jeg tenkte nok det.

BJØRN

Er nå det utysket der igjen.

BARNHEID

(til mot ham)

Sier du det om Halldis!

HALDVAARD

(tar armen hennes)

Vent!

GUTTORV

Med høvask leni kan en visst ikke surte . . .

SIRA VIJALM

Hva vil du, kvilue?

KALDIS

Verge det som hellig er på gardet her, om ingen andre gjør det.

SIRA VILJALM

Hellig! Våger du å ta det ordet i din munn — *du!* Jeg kjenner deg!

HALLDIS

Du kjenner ingen og ingenting — *prest!* Og nå sier jeg deg: har du noen skjende den strinen der, så kommer det ulykke ikke bare over gården her, men over deg med.

SIRA VILJALM

Tror du du skremmer meg? — En *stein!*

HALLDIS

Vokt deg, du. Det finnes ting du ikke vet.

SIRA VILJALM

Vet... Hva for du *du* vet — kjerring!

HALLDIS

Bare spøtt, du. Jeg tåler såpass. Men du spottet ikke bare meg, du spottet gudene, og det blir dyrt for deg — det blir dyrt for oss alle. For snart kommer dommen.

SIRA VILJALM

Dommen... Du rasst! Dommen hører meg til, sier Her-
rer.

HALLDIS

(tror ham, løfter hendene besværgende, mer og mer i ekstase)

Austpå satt den gamle
i Jernskogen
og fødte der
Læres unger.
Av alle disse
skal én komme
i trofham
og tyne sola...

SIRA VILJALM

(koster seg)

Gud seg forbarnæ! Pater noster qui es in coelis . . .

HALLDIS

... drikker livskraft
av dødsvigde menn,
redlianger gunders
garder med blod.
Svart blir solskinner
sammene etter,
vondt alt været —
vet dere nok eller hva?

SIRA VILJALM

(siter bakover)

Ti, forbannede byinne! Du er besatt!

HALLDIS

(etter horn)

Ormen knar hølger,
ørnen skriker,
sliter i lik,
da løses Nagliar!

SIRA VILJALM

(roper)

Far ut av henne du onde ånd!

HALLDIS

Garm gjør kraftig
vel Gripaheller,
tenken sätner,
læs farer ulven . . .

SIRA VILJALM

(går til ovalangrep)

O mulier, habes spiritum immundum, spiritum pythionem!

HALLDIS

Gygrer famler
der fjellvegg ramler,
menu går på Hel-veg
og himlen klyrner.

SIRA VELJALD

(gjør korsets tegn, trærer)

Præcipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab ea!

HALLDIS

Økstud, sverdtid,
skjold lila splintred,
værdtid, værgtid,
før verden styrker,
Ingea skåner
en annes liv ...

SIRA VELJALD

(skriker)

Vilde Satana! Vilde Satana!

HALLDIS

(skjeter en morderes resten)

Eldgamle fraser
og framtid vet jeg,
ser Ragnarök komme
for kampfugler ...

(Lauv synker likvort i seg selv, skrumper. Står ett, ser seg så uten å se på noen og går opp mot gården. Alle har stått med hanskene under opptrinnet. De står en stund forseg.)

Audun Meling. Foto: Henrik Laurvik

SIRA VILJALM

Den onde ånd tak! Dere så det! Benedictus Deus et Pater
Domini nostri Iesu Christi!

BJØRN

Hmm. Ja. — Og nå, Outocorn...

HILDEBRAND

Jeg har sagt det jeg har sagt. *Steinen skal ligge!* Jeg sier
ikke mer. *(Går etter Halden.)*

SIRA VILJALM

Dere så at den vek! Gud Herrens kraft var for sterk for
henne. — Og nå går dere etter den steinen!

FØRSTE

Jeg våger ikke røre'n.

ANDEN

Tkke jeg heller.

TREDJE

Hvis ikke den steinen får ligge, så gjør ikke jeg mere her.
Jeg går.

FØRSTE

Ja.

ANDEN

Jeg mer.

*(De går tilbake til bygget. Bjørn og Sira Viljalms ser på hver-
andre.)*

BJØRN

Da har ikke jeg mer her å gjøre. *(Til Hildebrand:)* Du kan
overta, du — var det ikke det du ville?

HALLVARD

Det var ikke det jeg ville.

HJØRN

Jeg rir hjem.

SIRA VILJALM

Vent ... Vi er ikke ferdige her ennå ...

(Hjørn tenker på akslene, gir.)

10. scene

SIRA VILJALM

Her står nok hardt mot hardt! — Hva gjør vi nå?

HALLVARD

Tenker oss om litt, kanskje

SIRA VILJALM

Hva mener du?

(Ragnhild vil gå.)

HALLVARD

Ikke gå, Ragnhild — du skal høre litt på dette. *(Hun stønner.)* Du er vigd prest, Sira Viljalma, du vet mer enn jeg. Det sermer seg litt at jeg ...

SIRA VILJALM

(tøst)

Snakk du.

HALLVARD

Da jeg var i England, kom jeg sydl i landet til en by som heter Winchester.

SIRA VIJALM

(*lysner*)

Winchester — der har jeg vært mange ganger! — Gid jeg var der igjen...

HALLVARD

Jeg fikk ho i klosteret der. Og der berte jeg også litt om kirkebygg, for de holdt på å bygge på den store kirken. Jeg gikk med i arbeidet en tid..

SIRA VIJALM

Jeg har ofte stått ved graven til kong Edvard der. «Re-kjenneren» kaller de ham. En kristen konge. En stor konge.

HALLVARD

Han var kanskje det. Men jeg møtte en konge der som var større.

SIRA VIJALM

Han som er der nå? Viljalm, sønn til normaneren Viljalm — møtte du ham?

HALLVARD

Han er ingen stor konge. — Nei, jeg møtte Krist. Og det var en Krist jeg visste lite om før. Det var den Krist som vangilje kaller den gode lydigena

SIRA VIJALM

Ja...?

HALLVARD

Jeg hadde vært i hærferd med kong Magnus i mange år. Sett hva *makt* er. Hadde herjet og drept og ment jeg gjorde det rette. Krist — drepte han menn? Brante han dem inne? Truet han dem til å tro? — Han bed dem inn: Kom til meg! Følg meg!

SIRA VI, FJALM

Han sa også: Gå ut og gjør alle til mine læresveinere.

HALLVARD

Men hvem er de beste læresveinene hans? Og hva sa han om hvordan de skulle bli det? Krist er den som hersker over verden, sa du her istad. Ja. Men så lenge vi er på jorden, kan vi bare følge ham hvis vi går den veien *han* gikk mens han var på jorden. Og det var ikke maktens vei — det var kjærlighetsveien og lidingsveien. Og den som skal gå *den*, han må gjøre det av fri vilje og ikke av tvang.

SIRA VII, JALM

Men kongen...

HALLVARD

Du nevnte han som er konge i England nå. Mens jeg var der, prøvde han å ta livet av erkebispen i Canterborg, fordi bispen heller ville følge Guds bud enn kongens. Sånt har handt før, og det kommer til å hendte igjen, tenker jeg, om kongene kaller seg kristne aldri så mye. — Det er lett å kle ut sin egen vilje som Guds vilje, så mye har jeg også sett og skjant. Men jeg tror ikke en skaper tro på Krist med det. Vi får vel tenke på det her og. Du ser hvor langt vi kommer.

SIRA VIII, JALM

Han. Det er strie folk her, og jeg har tenkt en litt være stri selv og, for å komme noen vei. — (*Til Ragnhild:*) Gå og hent lar din. Si jeg vil snakke med ham. (*Nøler litt.*) Om han vil...

(*Ragnhild ser fra den ene til den andre, går.*)

II. scene

HALLVARD

Hva vil du gjøre?

SERA VILJALM

Vet ikke. Får se. — Du tror visst jeg er hard, Hallvard, og kanskje er jeg blitt det. Men jeg var ikke det da jeg kom hit til landet for mange år siden. Jeg ville bare én ting da: vinne folket her for Krist. Og gjøre det med det gode. By dem Guds rettskap. — Men allting ble så anderledes enn jeg hadde tenkt. Dette hadde lærlita — så fulle av stein og snø og is. Det var så strikt og kaldt her, så lite som gruskle — i sinene òg.

HALLVARD

Det kan se sånn ut.

SERA VILJALM

Jeg minnes den tidlige våren der syd i England — alle de gule liljene, og kirskebærerne helt hvite, å vi hadde så mye i klosterlagen der... og så sjeldent mandillar, helt tett med lyserrøde blomster på bar kvist... det er det profeten kaller «det våkne treet»...

HALLVARD

Det står der ennå. Jeg kan hilse deg fra det.

SERA VILJALM

Og så de lange, varme sommerne... Jo da, det var nok vinter der òg, og den kunne være kald, me men nesten enda varmere, særlig i kirken til marudin. Men den var kort, ikke som her. Vi visste den gikk fort over. Og når tankene går dit, er det som til en evig sommer, enda jeg

vet at det var ikke det heller. Men her i Norge fikk jeg liksom vinteren i meg.

HALLVARD

Jeg kan skjønne det.

SIRA VILJELM

Men det var ikke bare det med våren og sommeren. England hadde vært et kristent land i mange hundre år. Jeg mener ikke at alle levde etter Kristi lov der, å nei. Men man hadde de da på et vis, lite nok iblant men den *out* der, og hos mange var den stor. Kirker overalt — og folk søkte dit, gikk til messe og ba til Krist og Maria. Men og gledet seg over de fagre kirkene sine, og de *menig*...

HALLVARD

Jø!

SIRA VILJELM

Og jeg tenkte at hvis jeg kom og ville ly folket her dette, så ville de ta imot det med glede.

HALLVARD

Så ble det ikke slik.

SIRA VILJELM

Nei. — Så mye hardt. Så mye tross. Så mye kulde. Så mye vankunnne. Det fantes nok kirker her og der — men så små og grå. Og så mye øde vidt omkring, det var som **alt** de gamle sto i et guffe fra skoger og fjell — en troll heln. Så ble jeg hardt selv -- tenkte at går det ikke med det gode, så lær det i Guds navn gå med det vonde.

HALLVARD

Jeg tenker ofte på Krist der han gikk under krusset mot

Golgota. Ikke var det mange som fulgte ham i tro dit. Gjør vi det?

SIRA VILJALM

Ikke spør?

HALLVARD

Ikke tvang *ham* men til å tro. Hvorfor skal vi gjøre det? — Krist sa noe om at kornet skal gro og modnes. Vi får ha tålmod mens det groer. Alt groer langsomt i dette landet. Men det groer. Og det så ikke bedre ut i England for fire hundre år siden enn det gjør her nå. Gud kan godt til. Hvorfor skal vi ha sånn hast?

SIRA VILJALM

Men frelsen — ?

HALLVARD

Frelsen er Guds sak. Vi kan ikke frelse noen, vi kan bare syne dem Krist. Og så la være å trække på dem. De kommer når de kommer. En gang skal hele dette landet synge lovsanger, vil ikke på det. Imens får vi gå veien.

SIRA VILJALM

Jeg kjente *den* en gang. Men jeg kom bort fra den. Du har vist meg der igjen, Hallvard.

12. scene

(*Cuttorm og Slagnhild kommer.*)

CUTTORM

Hva vil du meg?

SIRA VILJALM

(*ser først på Hallvard som får å finne støtte*)

Vi får snakke litt sammen. Cuttorm . . .

GUTTORM

Jeg har sagt det jeg skulle si.

SIRA VILJALM

Men det har ikke jeg.

GUTTORM

Hva vil du meg, spør jeg.

SIRA VILJALM

Jeg har gått ille fram mot deg, Guttorm. Jeg ber deg for-
late meg synden min.

GUTTORM

(ser forvundet og mistroisk fra den ene til den andre)

Hva ... jeg skjønner ikke ...

SIRA VILJALM

Steinen skal ligge der den ligger. Ingen skal røre den.

RACHILD

(til Falkvard)

Er det du som ...?

SIRA VILJALM

Og kirken her — ja, jeg ville gjerne se den ferdig,
men ...

GUTTORM

Vi holder jo på!

SIRA VILJALM

Vi kan stanse bygget

GUTTORM

Snakk så jeg skjønner deg.

SIRA VILJALM

Vi kom her og *krevde* at den skulle bygges. Du sa nei. Du hadde rett til det, det er din gard. Men vi ønsket viljen vår igjennom. Det var urett av oss, enda vi mente det vel.

RAGNHILD

Hallvard, hva er det som har hendt?

HALLVARD

La presten snakke.

SIRA VILJALM

Det skal ikke legges en eneste stein til på der kirken hvis du ikke vil. Og om du krever at vi skal rive ned det som alt står, så gjør vi det. Du får bestemme. Du er fri mann.

GUTTORM

Rive ned...?

SIRA VILJALM

Rive ned, ja.

GUTTORM

Jeg skjønner ingen ting.

SIRA VILJALM

Du får snakke du, Hallvard. Jeg er helt forutmet selv.

HALLVARD

Jeg skal prøve — Vi er ikke heimfødinger, Guttorm, hverken du eller jeg. Vi vet at den nye byen vinner fram alle steder.

GUTTORM

Ser sånt ut, ja.

HALLVARD

Du har sett det rundt omkring i landet her. Det har jeg med, der jeg fór i kongens følge, og jeg har sett det i andre land: Krist vinner fram. Hvorfor gjør han det?

GUFTORM

(Vekker på skuldret.)

Spør ikkje meg.

HALLVARD

Du tenker kanskje det er fordi kongene vil det og har makt til å tvinge fram viljen sin. Og det er sant. Kongene har ofte fært hardt fram. Du har vel ment det var rett. Og at de hadde retten til det.

GUFTORM

Har hørt det noen ganger, ja.

HALLVARD

Men kanskje hadde de ikke den retten, eller brukte den rangt. For ingen kan vel tru noen ting bare fordi kongen vil det. Hva en skal tru, kan en bare bestemme sjøl.

GUFTORM

Ja ... nei ... jeg vel ikke ...

HALLVARD

Ta nå den steinen der, «Grip». Du viser den vørnad, det er bra, det skal en ha for å skapt. Men du gjør det vel ikke bare fordi det er en stein — stein lins det nok av. Du gjør det fordi du serer den kraften som gir vekst, er det ikke så?

GUFTORM

Jo.

HALLVARD

Men den kraften tror vi på, vi mod. Det er Guds kraft. Gud gir veksten, står der i den hellige boken. Det er rett å ære den kraften.

SIRA VILFALM

(i rikket)

Hallvard...?

HALLVARD

(avvegende)

Vent! (Til Gullorm) Men du var med den samme kraften Gud oppviste Krist i verden, både for å vise oss hvordan vi skal leve rett, og for å vise hvordan livet ser ut over døden. — Vil du vi skal rive kirken?

GULLORM

Nei rive...

HALLVARD

Vi gjør det hvis du vil.

GULLORM

Nei! Vi er vel ikke låkere her i dalen enn at vi skal ta en kirke, her som andre steder! — Du sa her istad, Hallvard, at jeg ikke er noen heimfæding. Nei, jeg er ikke det. Jeg har vært litt rundt, jeg vet noe om den nye troen jeg òg. Og jeg er ikke dummere enn at jeg ser den vinner fram, ikke bare fordi tungen vil det, men fordi Krist er sterkere enn de gamle gudene. Enda det var nye bra ved dem òg. Men da dere kom her og ville tvings meg, så...

HALLVARD

Jeg skjønner det. — Du vil vi skal bygge kirken ferdig da?

GUTTORM

Ja. Kan vel ikke vite — hørt sånt!

HALLVARD

Da vil jeg spørre deg om en ting, du får svare som du synes. «Grip» — den steinen holder du hellig...

GUTTORM

Det har secten her gjort bestandig.

HALLVARD

Men kirken — den blir vel hellig den òg?

GUTTORM

Ja...?

HALLVARD

Men synes du ikke det hellige hører sammen?

GUTTORM

Hva mener du nå?

HALLVARD

Far min ville ta den hit, bruke den som en vanlig stein i bygget. Det var rægt — det er ikke en vanlig stein. Men kirken har et sted som er mer hellig enn det andre — det er alteret, der det hellige karet skal stå. Hva sier du om vi flytter «Grip» dit? Du kan bare si nei.

GUTTORM

(forvirret)

Jeg vet ikke...

HALLVARD

Tenk på det ihvertfall. Større vørnard kan en kristen mann ikke else en stein han holder hellig, enn å bruke den til alter for Gud og Krist.

Arne Aas og Liv Thorsen. Foto: Henrik Laurvik

RAGNHILD

Gjør det, far! Hør på Halvvard!

GUTTORM

En kristen mann, sa du . . . Jeg er jo ikke det. Jeg vet ikke hva jeg er.

SERA VIJALM

Det er sant — du er ikke døpt . . .

RAGNHILD

Men det er jeg!

GUTTORM

Ja du . . . Det var min din som ville det. Hun var døpt sjøl. Og det var nære på hun hadde fått meg til å la meg døpe, Ragnhild, den første tiden vi var gift. Om ikke annet så for å gjøre henne til vilje. Men da vi tok over gården her . . . Mor min var hard mot henne med.

HALVARD

Hva *for* da, Guttorm?

RAGNHILD

Vel jeg hva jeg tror! Jeg er bonde. Jeg vet at noen rår for at det vokser og gror.

SERA VIJALM

Gud, ja!

GUTTORM

Kanskje det.

HALVARD

Krist vil at *alt* skal gro, Guttorm. Kornet — men ikke bare det. Han vil det skal gro glede og lærd mellom menneskene, han mener det vel med alle.

GUTTORM

Ser ikke sånn ut støtt!

SIRA VIJALM

Viljen kan være stor i oss alle, Guttorm, enten vi tror på Krist eller ikke. Og ofte gjør vi det vonde enda vi vil det godt. Men Krist vil noe annet, og kanskje lærer vi det etter hvert. Jeg ber deg en gang til om årsaking for at jeg vilk tsinge v ljen min ina på deg.

RAENHED

Kan du ikke bli døpt, far?

GUTTORM

Døpt...

RAENHED

Ja?

GUTTORM

(ser på Sira Viljalm)

Må jeg? *(Sira Viljalm ser usikkert på Halvard)*

HALVARD

Nei

GUTTORM

(tirer en stor skål)

Da vil jeg.

SIRA VIJALM

(lyfter hendene)

Benedictus sit Deus, pater domini nostri Iesu Christi, in saecula saeculorum, alleluja, amen!

GUTTORM

Hva sier han?

HALLVARD

Han sier at nå ble han glad.

GUTTORM

Å. Er det det han sier? (*Til Sira Viljalm:*) Dette Tors-
tegnet mitt . . . (*Tar det frem.*) . . . du sa du ville ha det .

SIRA VILJALM

Ja. Rekk meg det.

(Guttorm tar det av seg, holder det frem.)

SIRA VILJALM

Det er en hammer. Men det ser ut som en kross. (*Lepper
begge hendene sine om hånden til Guttorm.*) Nå signer jeg
det og vier det til Krist. Benedictus in nomine Christi
— og nå skal det være hos deg som tegn på at du vil
være hos ham. Ta det på deg igjen. (*Guttorm gjør det
fjernede.*) Og nå vil jeg snakke litt med deg i ensom.
Guttorm, om du vil det. (*Guttorm nikker. De går bort til
kirken.*)

13. scene

LAGNHILD

Hallvard! — Hvordan går dette til?

HALLVARD

Er du glad for det?

LAGNHILD

Ja glad . . . det er jeg vel!

HALLVARD

Du sa her istad at du mente Krist er ond.

RAGNHILD

Åden det er godt!

HALLVARD

Du snakker over deg. — Nå får Sira Viljalfr det som han ville. Far din lar seg døpe. Kirken blir bygget ferdig. Og «Grips» blir vel stein i alteret òg. Hvordan kan du vite at vi ikke farer med list?

RAGNHILD

Nei. Du farer ikkje med list!

HALLVARD

Nei, Ragnhild, jeg farer ikke med list. Og hvordan dette er gått til vet jeg ikke annet å svare på enn at Krist er god og har makt til å gjøre det ingen andre kan.

RAGNHILD

Jeg tror det jeg òg, nå. Når du sier det.

HALLVARD

Bar: for det?

RAGNHILD

Ja, for du er ... nei, jeg vet ikke ...

HALLVARD

Vet du hva du er?

RAGNHILD

Jeg?

HALLVARD

Du er så vakker, Ragnhild.

RAGNHILD

Nei ...

HALLVARD

Det tror jeg mor din òg må ha væn.

RAGNHILD

Ja *hør!*

HALLVARD

Jeg skulle gjerne kjent henne. — Hun hadde det visst ikke så godt?

RAGNHILD

Å nei. Men jeg kan huske hun var så glad mange ganger, da jeg var lita.

HALLVARD

Hvorfor kom du hit?

RAGNHILD

Halldis eide garden her. Hadde en av sønnene sine til å drive den. Men han ble drept. Og da sendte hun bud etter far.

HALLVARD

Og her ble mor din anderledes?

RAGNHILD

Akkurat som hun visnet etter hvent. — døde liksom før hun døde . . .

HALLVARD

Kornet i jorden?

RAGNHILD

Hva?

HALLVARD

Krist sa noe om at kornet må i jorden og dø før at det

skal vokse opp nye og mere korn. — Nei, jeg kom bare til å tenke på det. Men det kom liksom for meg at mor din var her istad, ved siden av Guttorm — og at hun var glad da.

RACHILD

(ser lenge på ham)

Så underlig!

HALLVARD

Det er mye som er underlig. — Men nå skal vi bygge denne kirken ferdig. Og da skal gå fortene nå, tenker jeg.

RACHILD

Og ettersom da! — Da blir du vel et annet sted... for å bygge andre kirker.

HALLVARD

(ser på henne)

Syns du ikke jeg skulle det?

RACHILD

Jo, men... *(biter seg tidd)*

HALLVARD

Jo mamma?

RACHILD

Nei, det var ikke noe.

HALLVARD

Var det ikke noe?

RACHILD

Nei.

HALLVARD

Ja!

RAGNHILD

Hva... da...?

HALLVARD

Et steds skal en vel høre til — for det om en bygger kirket?

RAGNHILD

Høre til?

HALLVARD

Ja. Og *noen* skal en vel høre til òg. — Syns du ikke det?

RAGNHILD

(*forvirret*)

Jo...

HALLVARD

Ja, da skjønner du vel da!

(*Han rækker hende begge henderne. Hun ruder til, så tar hun dem langsomt. De står slik en stund og bare ser på hverandre.*)

14. scene

(*Sine Viljelov og Guttorm kommer. Hallvard og Ragnhild slårper hvarandre fort.*)

SINE VILJELOV

Gud være lovet! Så glad har jeg ikke vært på mange år. — Og det takker jeg deg for, Hallvard.

HALLVARD

Takk heller Krist.

SIRA VILJALM

Jeg takker ham for at han ennå sender sine vitner.

RAGNHEID

Skal du bli døpt nå, lær?

SIRA VILJALM

Vi har snakket om det. Men vi vil vente - til kirken står ferdig. Guttorms dåp er et sånt storhending, den må skje på verdig vis. Så nå, Hallvard, må du vise at du er kirkebygger.

HALLVARD

Jeg har mye igjen å lære. Jeg må hente lær min tilbake.

SIRA VILJALM

Han! Som bare rømte!

HALLVARD

Han kan bli hissig og hard når roe går ham imot. Men jeg har nå den tro at han kommer til å skjønne.

SIRA VILJALM

Vi får troste oss til det. — Men nå, Guttorv . . . det er så at du vil vies til Krist?

GUTTORV

Ja.

SIRA VILJALM

Da skal det skje her og nå, til Gud Faders ære. — Hallvard, vil du be karene på bygget komme hit. *(Hallvard går.)*

RAGNHILD

Fær! — Jeg ... jeg er så glad, jeg òg ... og mor er også glad — sier Hallvard.

GUTTORM

Han? Sier Hallvard det? Han sier mye cart, den karen.

RAGNHILD

Han er så — så god!

GUTTORM

(ser på henne, smiler)

Han er visst deg god òg. ser det ut til.

RAGNHILD

Han .. han ... si ...

GUTTORM

Jeg skjønner det jeg skjønner. — Noen bedre får du ikke.

RAGNHILD

Fær, jeg ... *(står beroliget for masket.)*

SIRA VILJALM

Guðs kjerleik har det annasamt idag, ser jeg!

(Hallvard kommer med karene.)

SIRA VILJALM

Guttorm her er kommet til at han vil ta ved tvoen på Krist. Det er store tidender. — Vil du si noe, Guttorm?

GUTTORM

Jå. — Herrn. Grammer! Jeg ... han ... nei, jeg vet ikke hva jeg skal si. *(Seunder seg.)* Vi bønder holder fast på det

gunde, ja det vi kjenner og som serkene før oss har holdt fast på. Men — jeg skjønner jo såpass at det nye... nei, jeg vet ikke, mer... han der (peker på Hallvard) — han har fått meg til å skjønne noe jeg ikke skjente før. Og det er at Krist er den sterkeste og... og... den beste. Og derfor vil jeg... ja... (fårver inn komms å strakke arm)... Den emørsteinen vår, som jeg krevde at ingen skulle røre... den skal inn i kirken her, slik som Hallvard sier!

(Forundret bevegte blant korene.)

HALLVARD

Takk, Gutorm!

GUTORM

Må jeg si noe mere?

SIRA VILJALM

Nei. Den Hellige Ånd sier resten. — Ja, vennar, nåe kirken her står ferdig, så skal Gutorm Sveinsson bli døpt. Og er det noen Herre av dere som vil det, så vil Gud og alle hans engler og hellige menn glede seg. — Og nå — Gutorm?

(Gutorm kneier. Sira Viljalm legger hånden på kudet hans. Hallvard kneier også, litt nøierende gjør Huginhild det samme. Da efter en gjør resten av korene det og noen noen blir stående.)

SIRA VILJALM

In nomine Patris, Filii et Spiritui Sancti. Nå vier jeg deg, Gutorm Sveinsson, til Gud og den Herre Krist. Må uorons og nådens lys skinne for deg så du blir en rett læresvein og en sann kristen, til glede for alle og til heder for Herren. Jeg tegner deg med det hellige krossetegnet på panne og munn og bryst (*gjer det*) og befaler deg i Her-

rens gode omsorg nå og alltid, in saecula saeculorum.
amen!

HALLVARD

Amen.

SIRA VILJALM

Reis deg nå. (*Guttorm og alle viser seg, Sira Viljalms rekker
ham hånden. Guttorm tar den.*) Og nå, Guttorm, skal du
være min venn og jeg din, og vi være venn med alle.

HALLDIS

(*er under dette konvuls fra gjengen, slinger ut stykke borte,
riper*)

Vé! Vé!

(*Sira Viljalms svar seg mot henne, går kunstigvis, sier ingen-
ting.*)

HALLDIS

Ferre. Ferre er løs! Sol skal slokne, jord skal klovne -
vindliq, vartid før verden synker!

SIRA VILJALM

Må Herren se i nåde til deg!

HALLDIS

Du vinner nå, prest - (*løfter hendene*) - Men jeg kom-
mer igjen! Jeg kommer igjen! (*Svar seg og går langsomt ut
i laudskapet; en svært, sterk, truende slakkelse.*)

SIRA VILJALM

(*ser efter henne*)

Å ja, du kommer igjen - jeg vet det. Mørkt og lys skal
kjempe så lenge jorden står. Men lyset skal vinne, så
sant Herren lever! Og hans lys skal skinne over dalen

Foto: Henrik Laurvik

her og hele landet... *(Frem, stigende, blysom løftet)* Jeg ser... jeg ser dem komme til dette Herrens tempel...
(Koret, i kvitt, kommer frem bak kirken, går inn i den)... På alle steder vandrer folk hit... *(Mennesker kommer fra forskjellige steder, går inn i kirken)*... klokkene lyder over dagen og landet... *(Klokkeklang)*... lovsangen stiger... *(Koret setter inn)*... og alle skal frydes i fred på Herrens hellige berg!

HALVVARD

Arten:

*(Koransongen stiger. Alle på scenen går ned og inn i kirken.
Koret slutter med kirkens ældste salme:)*

Alene Gud i himmerik
skje lov for all sin nåde,
som han har gjort på jorderik
i disse signale dage.
På jord er kommet glede, fred,
vel mennesker må gledes ved
Guds yndest og guds vilje.

Lov, takk og pris fra jorderik,
all æren din skal være.
O fader vår i himmerik,
stor kjærlighet du gjorde
Du all ting har i vold og makt,
det all må frem som er din akt.
Vel den deg kunne frykte.

Du Guds enbårne, Jesus Kristus,
høyt over verdens riker,
du ene er vår Frelser visst,
som oss med Gud kjenner.

O, du Guds Lære som for oss hel,
for din skyld har vi fangt. bed,
giv i din tro vi bliver.

O Hellig Ånd, vår trøster sann,
all sannhet oss vil lære,
hjelp vi ved Guds ord blive kan
og leve Gud til ære.
Vokt oss fra djævels falske list,
lær oss å tru på Jesus Kristus
og blive salig. Amen.

ÅRSMØTEINNKALLING

Til medlemmene, innkalling til årsmøte 2005

Tid: Torsdag 8. desember kl. 19.00

Sted: Maridalen Velhus, krysset Maridalssveien/Kasaveien

I Markakoret underholder

II Forslag til dagsorden på årsmøtet:

1. Valg av dirigent og referent
2. Godkjenning av innkalling
3. Godkjenning av dagsorden
4. Årsmelding
5. Regnskap
6. Innkomne forslag:
Maridalsspillet stiftes som en selvstendig medlemsforening med de samme medlemmer som Maridalens Venner
7. Fastsettelse av kontingent for 2006
8. Valg
9. Konstituerende årsmøte for Maridalsspillet

III Servering av kaffe og eplekaker fra Ullevålseter

IV "Margaretakirken i fordums drakt."

Foredrag ved prosjektleder Stein Øberg, Maridalen Rotary Klubb og Mathilde Simonsen Dahl, student Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo.

Vel møtt!

Hilsen styret

ÅRSMELDING MARIDALENS VENNER 2005

1. Styret i 2005

Leder Tor Øystein Olsen

Grefsenveien 66

0487 Oslo

e-post: maridalensvenner@mobilpost.no

Nestleder Lars Flugsrud

Gamle Maridalsvei 86

0890 Oslo

e-post: lars.flugsrud@grindaker.no

Kasserer Trond Hjelle

Langmyrgrenda 49

0861 Oslo

e-post: trond.hjelle@riksrevisjonen.no

Styremedlem Jon Ivar Bakke

Skjervan gård

Maridalsveien 469

0890 Oslo

e-post: toribakk@online.no

Styremedlem Otto Ullevålseter

Ullevålseter, Nordmarka

0890 Oslo

Styremedlem Torbjørn Røberg

Selteveien 188

3512 Hønefoss

e-post: odel@odel.no

Styremedlem John Eirik Telle

Nes gård
Greveveien 20
0891 Oslo
e-post: je-telle@online.no

Varamedlem Stine Frøystadvåg

Stårputtveien 23
0891 Oslo
e-post: stinefro@start.no

Varamedlem Tone Berild Kristiansen

Langåsveien 13
0880 Oslo
e-post: tberi-kr@online.no

Varamedlem Geir Erik Berge

Havnabakken 18 b
0874 Oslo
e-post: geirerik@ringnett.no

Varamedlem Thor Furuholmen

Fridtjof Nansens Vei 24 A
0369 Oslo
e-post: thor@furuholmeninvest.no

2. Andre tillitsverv

Revisorer: Ragnhild Noer og Ola Kjær
Valgkomite: Anna Hoel, Helge Haakenstad og Per Dugstad

3. Visjon for Maridalens Venner

Visjonen for Maridalens Venner er:

*”Maridalen skal være et **kunnskaps**senter for kulturlandskap, og være ei levende og livskraftig kulturbygd!”*

4. Mål for Maridalens Venner 2005

Maridalens Venner jobber aktivt for å bevare og utvikle det vakre og egenartede kulturlandskapet i Maridalen, og tar del i arbeidet som gjør dalen til ei levende og livskraftig jord- og skogbruksbygd. Dette oppnår vi gjennom:

- 1) Skjøtselstiltak – kampen mot gjengroingen
- 2) Kulturarrangementer
- 3) Årsskrift
- 4) Skar leir
- 5) Nettstedene www.maridalensvenner.no og www.maridalen.no

Mål 1) Skjøtselstiltak – kampen mot gjengroingen!

Maridalens Venner ble stiftet i 1970 for å hindre at dalens gårder skulle bli revet. På 80- og 90-tallet var det arbeidet for vern av Maridalen og mot golfbaneanlegg som sto mest i fokus. Maridalens Venner var med og snudde en kommunal rivningsplan, til å få utarbeidet en statlig verneplan. Vi har derfor utviklet oss fra å bekjempe en **rivningsplan** på 70-tallet, via å få utarbeidet en **verneplan** på 90-tallet og i dag jobbe for en konkret **handlingsplan mot gjengroingen**.

I dag står vi muligens overfor en langt større utfordring: **Hvordan få realisert innholdet i verneplanen?** Maridalens vernemotiv er et kultivert jord- og skogbrukslandskap med dype historiske røtter. Vi vektlegger bevaring av *naturtyper*, *vegetasjonstyper* og *kulturmarkstyper* - med et *arts mangfold* - og *kulturminner* som viser særpreg fra tidligere tiders jordbrukslandskap.

Maridalens Venner ønsker å samle alle gode krefter, private og offentlige aktører, organisasjoner, lokalbefolkning og gårdbrukere, for å få realisert innholdet i verneplanen, og for å oppnå formålet med vernet.

Etter at Maridalen ble vernet som landskapsvernområde er oppgavene mange: Gammel kulturmark skal ryddes og restaureres, randsoner skal ryddes, verneverdige hus skal holdes vedlike, styvingstrær og andre trær skal beskjæres, ferdsselsveier, vann- og elveanlegg og andre kultur-

minner skal restaureres og holdes ved like. Vi skal tilrettelegge for friluftsliv og kulturarrangementene skal videreutvikles, dalen skal ha et levende bygdemiljø, og alt dette skal folkeopplyses. Dette krever en aktiv handling i form av arbeidskraft, kompetanse, engasjement, tilstrekkelige bevilgninger og evne til å prioritere og samarbeide.

Maridalens Venner har følgende sju delmål når det gjelder *forvaltningen av landskapet*:

- a) Maridalens Venner skal fullføre restaureringen av de mest prioriterte *slåttemarker* i Maridalen. Årlig slått og raking.
- b) Bidra til at de mest prioriterte gjengrodde *beitemarkene* blir restaurert og tatt i bruk.
- c) Bidra til at de mest prioriterte tilplantede/gjengrodde områder med *dyrkamark* blir restaurert og tilbakeført (eks. Svingen på Hammeren, det gamle Turterjordet, Skolejordet og Hallsetjordet på Skar).
- d) Bidra til at *randsoner* mellom dyrkamark og skogsmark blir ryddet og restaurert, særlig mot sør, vest og øst, og i områder med størst verneverdi (eks. Kirkebyområdet).
- e) Bidra til at verneverdige forfalte *gårdsbygninger* blir restaurert.
- f) Bidra til at *veikantene* langs hovedveiene i Maridalen blir ryddet i en forsvarlig bredde. Årlig veikantslått til riktig tidspunkt.
- g) Bidra til at *Ankerveien* blir ferdigrestaurert, som en del av et helhetlig *ferdselsvei-, sti- og skiløypenett* til, i, gjennom og fra Maridalen.

Mål 2) Kulturarrangementer

Maridalens Venner er medarrangør i store kulturarrangementer på Kirkeruinen i pinsa og på olsok, og i en årlig kulturminnevandring langs Skjærsjøelva.

Maridalsspillet gjenoppsto i 2003, og vil bli en årlig storslått kulturopplevelse.

Maridalen ble dessuten plukket ut som sted for "Bynært Streif 2005", i

forbindelse med markeringen av Landbrukets Unionsmarkeringsprosjekt 2005 ("Mat og kulturlandskap 2005"). Lederen av Maridalens Venner var med i arbeidsgruppen for Bynært Streif 2005 i Maridalen.

Mål 3) Årsskrift

Hvert år gir vi ut et innholdsrikt årsskrift. Årsskriftet for 2005 blir Maridalsspillet "Kirkebyggen", med egen artikkel om St. Margareta kirke.

Mål 4) Skar leir

I løpet av 2005 må det komme en avklaring om den kommende bruken av Skar leir. Det er nedsatt en egen Aksjonsgruppe for Skar leir.

Mål 5) Nettstedene www.maridalensvenner.no og www.maridalen.no

En stor oppgave blir å utvikle nettstedene [maridalensvenner.no](http://www.maridalensvenner.no) og [maridalen.no](http://www.maridalen.no).

Vi ønsker også å støtte etableringen av nettstedet www.maridalenbygdetun.no, og arbeide for at *verneplankartet for Maridalen blir digitalisert*.

5. Vurdering av måloppnåelse

Mål 1) Skjøtselstiltak – kampen mot gjengroingen!

For delmål a) Restaurering og årlig pleie av slåttemark og delmål b): Restaurering av beitemarker vises det til kapittel 8 og kapittel 9.

- *Delmål c): Restaurering av dyrkamark:* Friluftsetaten har avskoget det gamle Turterjordet og ryddet bort kvisten i 2005.
- *Delmål d): Randsoner blir restaurert:* Ødegården har ryddet noen meter i bredde langs de gjengrodde åkerkantene på eiendommen til nedlagte Turter gård. Øvre Vaggstein gård, Øvre Kirkeby gård, Skjervan gård og Store Brennenga gård har slått åkerkantene sine.
- *Delmål e): Gårdsbygninger blir restaurert:* Maridalens Venner har ikke registrert noe restaurering i år.

- *Delmål f): Rydding av veikantene: Øvre Kirkeby gård, Skjerven gård, Nes gård og Store Brennenga gård har på eget initiativ slått veikantene i flere meters bredde der jordene deres grenser mot Maridalsveien og Greveveien.*

Samferdselsetaten slo veikantene i en meters bredde forsommer og tidlig høst. Ingen restaurering av veikantene har skjedd.

- *Delmål g): Helhetlig ferdselsvei-, sti- og skiløypenett til, i, gjennom og fra Maridalen: Friluftsetaten gjennomførte restaureringen av Ankerveien i 2005. Veien fra Bjørkelunden på Hammeren til Hønefoten via Kirkeby ble også restaurert av Friluftsetaten.*

Mål 2) Kulturarrangementer – se kapittel 6

Mål 3) Årskrift

Årsskrift for 2005 er viet St. Margareta kirken. Vi presenterer Maridalen Rotary Klubb sitt jubileumsprosjekt: "Margareta kirken i fordums drakt", og det siste av tre Maridalsspill av Carl Fredrik Engelstad: "Kirkebyggeren". Årsskriftet er rikt illustrert.

Mål 4) Skar leir

Vi arrangerte et eget temamøte om Skar leir og framtidsmulighetene. Vi fikk omvisning innenfor portene av Skifte eiendom, og mulighetene for Skar leir ble drøftet etterpå. Det er nedsatt en egen prosjektgruppe og Aksjonsgruppe for Skar leir, der Maridalens Venner er representert i aksjonsgruppa. I tillegg er organisasjonen Markaporten etablert, der 18 prosjekter blir utviklet.

Mål 5) Nettstedene www.maridalensvenner.no og www.maridalen.no

Arbeidet med å utvikle vårt eget nettsted pågår kontinuerlig, og er et viktig redskap i arbeidet for å oppnå Maridalens Venners visjon om at Maridalen skal være et kunnskapscenter for kulturlandskap.

Fellesportalen www.maridalen.no er ennå ikke på nett. Maridalens Venner bevilget kr. 20 000 for at www.maridalenbygdetun.no skulle bli

etablert. *Nettinfo* er vår samarbeidspartner. Arbeidet med å digitalisere verneplankartet har ikke startet.

6. Kulturarrangementer

a) 2. pinsedag

Årets prostigudstjeneste ble for første gang flyttet innendørs til Maridalen kirke på grunn av kulde, regn og sludd. Gudstjenesten i ei fullsatt kirke ble ledet av prost Trond Bakkevig.

Etter gudstjenesten var det aktiviteter på Maridalen Bygdetun, Øvre Kirkeby gård, med utstillinger fra Maridalen, husdyr på tunet, aktiviteter, servering og trekkspillmusikk.

Arrangementet er et samarbeid mellom Vestre Aker prosti, Maridalen menighetsråd, Maridalens Venner, og Maridalen Bygdetun.

b) Blomsterengtur

Skiforeningen, Norsk Botanisk Forening og Maridalens Venner samarbeidet i år om en vandring til blomsterengene rundt Blankvann søndag 19. juni. Turen gikk fra Kobberhaughytta via Blankvannsbråten, Slakteren til Svartor. 15 personer deltok på arrangementet. Tor Øystein Olsen var turleder.

c) Orkidétur til Slåttemyra, Nittedal

Søndag 26. juni deltok 120 personer på en vandring på Slåttemyra, et samarbeid mellom Nittedal Historielag, Norsk Botanisk Forening og Maridalens Venner. Før omvisningen var det prøysensang ved Hans Christian Høie og Toril Born, og det ble servert gratis skaukaffe. Linda Parr overrakte Nittedal kommunes miljøpris 2004 til Tor Øystein Olsen for arbeidet med å restaurere og formidle natur- og kulturverdiene på Slåttemyra.

Varingen omtalte arrangementet etterpå over en hel side, med fine fargebilder.

d) Olsok

Årets stevne samlet ca. 200 personer i et strålende vær. Arrangementet var et samarbeid mellom Maridalen og Nordberg menighet, Maridalens Venner og Markakoret.

I den første timen var det folkedans av Sogn og Fjordaneringen og Åge Grundstads trio. Markakoret serverte og Ivar Bakke ledet rakingen av enga.

Sogneprest Egil Stray Nordberg ledet olsokgudstjenesten.

Etter gudstjenesten var det olsoktale av justisminister Odd Einar Dørum.

Arrangementet ble avsluttet med en stemningsfull konsert: "Prøysenvisene som forsvant", med Jørn Simen Øverli, sang og gitar, Rolf-Erik Nystrøm, saksofon, Helge Lien, piano og Alf Prøysen, i friske samtaler med Øverli.

e) Kulturminnevandring Skjær sjøelva

E-CO Energi AS, Friluftsetaten i Oslo, Vann- og avløpsetaten i Oslo og Maridalens Venner samarbeidet søndag 4. september om en kulturminnevandring langs Skjær sjøelva. Hans B. Skaset fra Oslo og Omland Friluftsråd talte og gruppa "Dunder og snus" underholdt i parken ved peisestua på Hammeren etter vandringen. Det var gratis servering av grillmat, kaffe og kaker. Ca. 100 personer deltok på arrangementet.

f) Maridalsspillet

Det ble igjen suksess for Maridalsspillet da "Svartedauen" ble satt opp. Svein Gundersen var instruktør og Eli Storbekken var musikalsk ansvarlig. Forestillingene varte fra 19. - 28. august. Se ellers årsmelding fra Maridalsspillet, og nettstedet www.maridalsspillet.no.

g) Andre arrangementer

Blomstergudstjeneste første søndag i juni i regi av Maridalen menighetsråd har blitt en tradisjon, der Tor Øystein Olsen ledet en blomstervandring som en del av gudstjenesten.

7. Temamøter

Siden 2002 har Maridalens Venner gjennomført en serie med temamøter. Vi ønsker at Maridalens Venner skal være et åpent forum, for alle interesserte, for debatt, studier og folkeopplysning. Vi inviterer spesielt folk fra dalen (særlig gårdbrukerne), fagfolk, grunneiere, friluftsrådet, politikere, Fylkesmannen, ulike kommunale etater og andre som er interessert i forvaltningen av Maridalen. Møtene har hatt godt oppmøte, rundt 15-20 har møtt hver gang.

Følgende temaer har vært diskutert i 2005:

- Rydding av beitemark i Maridalen 2005
- Muligheter for et framtidig aktivt jordbruk i Maridalen
- Framtidsmulighetene for Skar militærleir
- Gang- og sykkelvei i Maridalen

Møtene ble holdt i stabburet på Sander gård, peisestua på Sørbråten gård, Martinhytta og Maridalen Velhus.

8. Restaurering og årlig pleie av slåttemarker i 2005

Arbeid utført:

Bjørkelunden - magereng

Noen trær ble ryddet sein vinter. Dette ble gjort for å slippe mer lys ned på bakken, og dette vil gi en tettere grasmatte. Kvisten ble brent. Tidlig høst ble enga slått (med ryddesag med krattkniv). Graset ble raket og fjernet. Stammeskudd og stubbeskudd på styvingstrærne ble fjernet.

Friskmarksenga

Enga ble tidlig høst slått med ryddesag med krattkniv, og graset ble raket og fjernet. Styvingstrærne ble ryddet for uønskede rotskudd og stammeskudd. Grasmatta er i ferd med å bli tett. Orkideen grov nattfiol er i den friskeste delen blitt svært vanlig. I 2004 ble den forholdsvis sjeldne grasmarksarten klokkevintergrønn funnet uten blomst, men med tette vintergrønne skudd. I år blomstret den.

Løvenga

Enga ble slått med ryddesag med krattkniv tidlig høst, og den ble raket. Styvingstrærne ble ryddet for uønskede rotskudd og stammeskudd.

Bekkedalen

Den nordligste delen av Bekkedalen ble ferdig ryddet for kvist sein vinter og vår, og lagret virke ble hugget opp til ved.

I den sørligste delen ble restgraset fra 2004 raket og fjernet tidlig vår. Store deler av enga ble systematisk ryddet for stein, og stubber ble kappet ned.

I høst ble enga slått med ryddesag med krattkniv, og graset ble raket og fjernet. Styvingstrærne ble ryddet for uønskede rotskudd og stammeskudd.

Vegetasjonskantene langs bekken har blitt tett og grønn, noe som binder jorda. Mengder av hanekam blomstrer i bekkkantene på forsommeren.

Tørrenga rundt kirkeruinene

Enga sør og nord for ruinene ble slått og raket i forbindelse med olsok. Resten ble slått, og graset ble fjernet, seint på høsten.

Strandenga ved Lautabekkens utløp

Daugraset på hele strandenga ble svidd av tidlig vår. Dette er en form for skjøtsel, til riktig tidspunkt, som synes effektiv i slike frodige vegetasjonstyper, som er avgrenset av åpent, islagt vann, åpen stor bekk og dyrkamark. Oppslag med løvtrær, tennung, blir manuelt ryddet og brent.

Kirkebjørkelunden

Enga ble slått med ryddesag med krattkniv seint på høsten, og graset ble raket og fjernet.

Åkerholmen rett vest for kirkeruinene ble ryddet for trær og busker, kvisten ble brent, og stammene ble kjørt bort. Utsynet fra ruinene vestover mot alle de nyrestaurerte engene ble etter dette mye mer åpent.

Enga rundt Martinhytta ble også slått med krattkniv og raket. Den er fargerik med mye ballblom, knollerteknapp og orkideen grov nattfiol. Martinhytta blir rammet inn på en vakker måte.

Vi vil takke Øvre Kirkeby gård for bortkjøring av ved og kantslått. Skjervan gård takkes for raking og bortkjøring av gras. Anders Røgeberg takkes for rydding av trær. Familien Dons og Eirik Stangeland takkes for rydding av trær og brenning av kvist. Rita Olsen og Arild Andresen takkes for raking og fjerning av gras.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus bidrar med kr 40 000 i støtte til Maridalens Venner for årets restaurering og pleie av slåttemarkene.

9. Rydding av beitemark i Maridalen

Maridalens Venner ønsker å bidra til at de mest prioriterte gjengrodde (og tilplantede) beitemarkene i Maridalen blir restaurert og tatt i bruk. Vår målsetting for rydding av beitemark i 2005, var at Sanderhagen og Ødegårdshagen ble ryddet - og ferdig restaurert - og klar for beiting i løpet av 2005.

Dessuten ønsket vi at Skjervan og Brennengahagen ble ferdig restaurert i løpet av 2005.

”Prosjekt Sanderhagen og Ødegårdshagen”

1. Sanderhagen, "Ilaroa", Sander gård:

Dette området ligger nordøst for gården, opp mot Gjøvikbanen, og er avgrenset av bekken i nord, dyrkamarka og stien mot jernbaneundergangen i nordøst. Ilaroa var tidligere en del av havna til Sander gård. En del av området ble sist slått ca. 1990, og er under gjengroing. Den nordøstligste delen ble hogd av Skogvesenet rundt 1995, og er i dag et hogstfelt der småbjørk (pionerløvtre) preger området. Gammel kvist har gått til forråtnelse. Havnehagen kan inngjerdes, og beite med hester fra Sander gård kan starte uten særlig rydding. En framtidig restaurering vil innebære at krattet av småbjørk i hogstfeltet blir tynnet, bekkekanten mot nord blir ryddet og grana blir tatt ut etter hvert på det resterende området. Ønskede spredte løvtrær vil stå igjen. All kvist fjernes umiddelbart etter avvirkning, for å hindre uønsket gjødslings- og kveleeffekt fra kvisten, og for å hindre at jordmonnet blir for surt fra de seint nedbrytbare grannålene.

2. Ødegårdshagen, Ødegården:

Ødegårdshagen er gammel gjengrodd beitemark til Ødegården. Havnehagen ligger nordøst for gården og sør for Greveveien. Denne bør restaureres (fjerne all gran, og skape et mangfold av spredte lauvtreslag, unntatt osp og gråor). All kvist fjernes umiddelbart etter avvirkning, for å hindre uønsket gjødslings- og kveleeffekt fra kvisten, og for å hindre at jordmonnet blir for surt fra de seint nedbrytbare grannålene. Dette vil gi et storslått utsyn fra Greveveien mot Maridalsvannet.

Nye rammebetingelser:

Alle gårder er pålagt å utarbeide ”Miljøplan” i jordbruket. Dessuten er det opprettet et nytt ”Regionalt miljøtilskudd” fra landbruksmyndighetene for kulturlandskap (bl.a. for ”innmarksbeite”). Disse arealene må være en del av miljøplanene for å få støtte.

Oppsummering av utført arbeid Skjervenhagen og Brennengahagen i 2005:

Friluftsetaten startet ryddinga av den eldste delen av Skjervenhagen i desember 2004. Virket ble kjørt ut, og Friluftsetaten startet kvistryddingen samtidig med avvirkningen. Bekkekanten langs delebekken i øst ble også ryddet. Et passe antall med løvtrær står igjen. Ungskogfeltet på 12 mål (med grønt og frodig felt-sjikt) midt inne i Skjervenhagen ble ikke ryddet.

Årsskiftet 2004/2005 startet Friluftsetaten ryddinga av Brennengahagen. Den nordvestligste delen ble ryddet, og et passe antall med løvtrær og furu (og noen få grantrær) står igjen. Virket ble kjørt ut, og Friluftsetaten startet kvistryddingen samtidig med avvirkningen. Friluftsetaten har også tynnet resten av Brennengahagen mot gårdsveien og gårdsveikrysset i sør.

Mye kvist ble liggende igjen i de noryddede delene av Skjervenhagen og Brennengahagen. Dette er svært uheldig fordi store mengder grankvist vil gi en uønsket gjødslings- og kveleeffekt. Dette fører til at jordmonnet blir for surt fra de seint nedbrytbare grannålene. Kvist som råtner vil

favorisere typiske konkurransesterke hogstfeltarter, som vil skygge ut, og forsinke den ønskede vegetasjonen til et framtidig beite. Grankvist som ikke fjernes mens baret er grønt, vil gi en tykk matte av grannåler som brytes langsomt ned i en sur råhumus. Dette vil forsinke omdanningen av jordsmonnet fra barskogens podsolprofil til beitemarkas brunjordsprofil. Jordsmonnet til en velhevde beitemark består av moldaktig brunjord, med stor tilgang på næringsstoffer og høy biologisk aktivitet, i motsetning til den sure råhumusen. Dessuten kan store mengder med kvist være skadelig for beitedyra.

I april var det befaringer i Skjervenhagen og Brennengahagen der Friluftsetaten, Landbrukskontoret til Oslo kommune og gårdbrukerne på Skjerven og Store Brennenga var til stede. Der ble de enige om at resten av kvisten måtte fjernes før de framtidige havnehagene kunne inngjerdes. Behovet for restaurering av delebekken mellom Skjervenhagen og Brennenga ble også drøftet.

Friluftsetaten har foreløpig (november 2005) ikke ryddet resten av kvisten i Skjervenhagen og Brennengahagen, og bekkeløpet er heller ikke restaurert.

Skjerven gård gjerdet inn i august den delen av Skjervenhagen hvor kvisten var noenlunde ryddet. Hester har beitet området i hele høst.

Oppsummering av utført arbeid Sanderhagen og Ødegårdshagen:
Maridalens Venner gjennomførte - etter en befaring med forpakteren på Sander gård – et møte på Sander i februar med tema ”Rydding av beitemark i Maridalen 2005”. Deretter ble planene presentert i den rådgivende gruppa for forvaltningen av Maridalen landskapsvernområde i mars. Der ble det bestemt at det neste møtet i denne gruppa skulle legges til Sander i juni, der tema skulle være rydding av beitemark. Dette møtet ble avlyst, og etter dette har det ikke vært flere møter i regi av Fylkesmannens miljøvernavdeling.

Arbeidet med å få ryddet Sanderhagen og Ødegårdshagen vil fortsette i 2006.

10. Manglende samsvar mellom Friluftsetatens foreslåtte flerbruksplan og Fylkesmannens vedtatte forvaltningsplan for Maridalen landskapsvernområde

I norsk naturvern er det vanlig å skille mellom vern av natur i *naturtilstand*, og vern av *kulturbetinget natur* (*hevdet natur*), der vernemotivet er en bestemt kulturtilstand, f.eks. en skjøttet slåttemyr eller en havnehage. Mange av verneområdene i Norge representerer urørt eller lite påvirket natur, der *vernemotivet er natur i naturtilstand*, med lang *kontinuitet*, der en ønsker å opprettholde naturlig tilstand og utvikling. Det nyopprettede Mellomkollen naturreservat er et eksempel på natur som skal få utvikle seg fritt uten menneskelig påvirkning.

De fleste verneområdene er imidlertid noe påvirket av tidligere høsting av naturen, *kulturbetinget natur* (der bl.a. rydding og høsting av trær og busker og langvarig slått og husdyrbeite - med lang *kontinuitet* - er en viktig *økologisk faktor*), og i en god del verneområder er formålet med vernet knyttet til denne tradisjonelle bruken. I slike områder er det nødvendig med spesielle skjøtselstiltak for å ta vare på verneverdiene, og *vernemotivet* er dermed en gitt *kulturtilstand*; for eksempel en hevdet slåttemyr. Størstedelen av Maridalen er avhengig av riktig skjøtsel for å ta vare på formålet med vernet. Gjengroingen av kulturlandskap truer mangfoldet av arter. Om lag *halvparten av truede og sjeldne arter* er knyttet til ulike former for kulturmark. Vern av biologisk mangfold forutsetter derfor ikke bare vern av såkalt uberørt natur, men også vern av kulturmarker, samt kunnskaper om hvordan vi skal skjøtte dem.

Kulturlandskapet i Maridalen er, som i de fleste andre verneverdige kulturlandskap i Norge, under sterk gjengroing. Hastigheten på gjengroingsprosessen illustreres av at den gjengrodde Kirkebyhagan under Nedre Kirkeby gård i 1993 ble forslått som verneverdig edelløvskog. De første tiårene av en gjengroingssuksesjon er preget av stor blomsterprakt og høyt biologisk mangfold. I neste fase, der skogen lukker seg, synker imidlertid det biologiske mangfoldet raskt og landskapet mister sin åpne karakter og dermed sine fremste estetiske kvaliteter.

Kulturlandskapsarealer i Maridalen som ikke lenger er i aktiv drift gjennomgår nå ulike faser i dette suksesjonsforløpet, til dels med tett

gjengrodd skog som resultat. Men restaureringsarbeidet av verdifull kulturmark de senere år viser at det nytter, se bl.a. Maridalens Venners restaurering av engene i det nevnte Kirkebyområdet.

Friluftsetaten sendte i juli ut forslag til ”Flerbruksplan for Oslo kommunes skoger 2006 – 2015”. Under kapittel ”Naturvern” foreslår de at Oslo kommune administrativt verner en del områder som bl.a. edelløvskogreservater og våtmarksreservater. Disse reservatene skal ligge urørt i flerbruksplanperioden. Nytt kart er laget for å vise områdene. Bystyret i Oslo vernet disse områdene gjennom å vedta ”Mål og retningslinjer for forvaltning og drift av Oslo kommunes skoger” i juni.

Friluftsetaten bygger sine verneforslag på botaniske rapporter fra 1984 og en naturregistreringsrapport fra 1993.

Et av de mest verdifulle edelløvskogområdene, i følge Friluftsetaten, ligger i Kirkebyområdet. Dette området er en del av den tidligere Kirkebyhagan under Nedre Kirkeby gård, og som i dag er en del av slåttemarkene som Maridalens Venner har ryddet og restaurert siden 1993, og hvor vi gjennomfører årlig slått og raking (se kapittel 8 Restaurering og årlig pleie av slåttemark i 2005; friskmarkseng, bekkedal og løveng). Også de fleste administrativt vernede våtmarksområdene er tidligere hevdete fuktenger, strandenger og slåttemyrer, som er under gjengroing, bortsett fra Lautabekkens utløp, hvor Maridalens Venner startet restaureringen i 1996.

Maridalens Venner varslet i juli Fylkesmannens miljøvernnavdeling om den foreslåtte flerbruksplanen til Friluftsetaten. Fylkesmannen påpeker i sin høringsuttalelse overfor Friluftsetaten at de vernede områdene ligger i Maridalen landskapsvernområde og omfattes av forskriften og forvaltningsplanen for Maridalen landskapsvernområde. De skriver videre at i forvaltningsplanen er det tatt inn retningslinjer for skjøtsel av gammel kulturmark i disse områdene, og at det er utført skjøtsel i mange år.

Friluftsetaten bygger ikke sine verneforslag på utgitte rapporter fra Maridalen som viser vernekvallitetene til hevdet natur, og heller ikke på

forvaltningsplanen for området. Flerbruksplanen tar derfor etter vår oppfatning ikke hensyn til den naturforståelsen som er grunnlaget for norsk naturvern nevnt innledningsvis. Maridalens Venner har dessuten utarbeidet en "Skjøtselsplan for slåttemarker i Kirkebyområdet". Denne skjøtselsplanen er vedlagt Fylkesmannens forvaltningsplan. Maridalens Venners skjøtsel i Kirkebyhagan bygger på denne skjøtselsplanen. Dette arbeidet er dokumentert gjennom et uttall befaringer, årsskriftene våre og på nettstedet vårt.

11. Fylkesmannens rådgivende gruppe

Det har vært avholdt ett møte i den rådgivende gruppa for forvaltningen av Maridalen landskapsvernområde. Der ble det drøftet sti og veiplan, rydding av beitemark og regionalt miljøprogram.

12. Bystyret i Oslo bevilget kr 600 000 til Maridalens Venner

Bystyret i Oslo vedtok i desember 2004 å bevilge kr 600 000 til Maridalens Venner: Budsjett for Oslo kommune 2005 – bystyrets vedtak, punkt nr 540, "- Tilskudd Maridalens venner 600.000".

Pengene ble av Friluftsetaten utbetalt i april.

13. Godtgjøring til leder av Maridalens Venner

Kr 30 000 pr. mnd. (inkludert arbeidsgiveravgift og administrasjon) er avsatt til lønn til Tor Øystein Olsen.

Maridalens Venner har hatt arbeidsgiveransvaret, og Carsten Bakke er administrativ ansvarlig.

MARIDALSSPILLET

Kostymetegning av Helen Rønningsbakken.

ÅRSMELDING FOR MARIDALSSPILLET 2005

Maridalsspillet 2005 viste fem forestillinger med "Svartedauen" i perioden 19. - 28. august. **Carl Fredrik Engelstads** mest kjente skuespill skapte igjen følelser hos publikum, og gjorde suksess ved de vakre ruinene av St. Margaretakirken. Regissør **Svein Gundersen** har gjort en forsiktig bearbeiding av Engelstads tekst, og trekker frem maktmisbruket og motsetningene mellom folket, Kirken og Kongsmakten. Stykket handler også om forbudt kjærlighet, og viser livet slik det antakeligvis var i Maridalen på midten av trettenhundretallet, rett før pesten brøt ut og mer eller mindre avfolket dalen.

Nytt av året, og viktig satsning, var nye flotte kostymer fra **Helen Rønningsbakken**, to nye skuespillere og et nykomponert musikkverk, en Pestsang, fra **Eli Storbekken**. Fullmåneforestillingene fra de to foregående årene var svært populære, så i år ble det vist hele tre kveldsforestillinger ved ruinene.

Premieren var ved fullmåne fredag 19. august. I løpet av forestillingen senket mørket seg, temperaturen sank, skikkelsene trådte tydeligere frem og hørselen ble skjerpet. Helt mot slutten kom fullmånen frem gjennom skylaget! I timen før forestillingen fikk publikum oppleve

skuespillere og statister som fremførte ulike tablåer/ skuespill fra Hønefoten og ned til ruinplassen. Skogstien var lyssatt med et hundretalls fakler, og de fikk blant annet møte messende munk, pågående tiggere, urtekoner, syke barn, samt jamrende pestbefengte som dukket opp mellom trærne; virkningsfullt var det! Disse tablåene fikk stor oppmerksomhet og var en viktig stemningsskaper for ”Svartedauen”. Det var Svein Gundersen og Karen Høie som sto for teksten.

I rollene: **Rolf Arly Lund** har vært med på alle de profesjonelt oppsatte Engelstad-stykkene i Maridalsspillet siden 1974, han er til daglig ansatt ved Nationaltheatret. Han gjorde igjen en strålende innsats som Ogmund, bonden fra gården Tømte (nå Ødegården). Spesielt hyggelig var det å oppleve hans datter, skuespiller **Anne-Marthe Lund**, i rollen som Marit. Energien i hennes samspill med Jon, i den forbudte kjærligheten mellom to søskenbarn (halvsøskenbarn), var til å ta og føle på. **Henrik Høies** flotte tolkning av Jon, som blir angrepet av byllepest og siden dør i Ogmunds, hans fars, armer, rørte mange blant publikum!

Fra avslutningsscenen: Marit, Ogmund og Jon.

Foto fra video: Enok Karlsen

Fred Borg fra Sørbråten spilte kansler Arne Aslaksson, den eneste faktiske personen i stykket, han debuterte som skuespiller i fjor og gjorde et meget godt inntrykk som kansleren også i år. For tredje året på rad var **Ronny Fagereng** med, de to siste årene som den fæle futen Rask, skremmende god var han! Presten Sira Lars ble også i år spilt meget godt av **Per Arne Løset**, og **Karen Høie** spilte en trygg og sympatisk Tordis, prestens husbestyrer på Kirkeby. Disse og de andre skuespillerne og statistene har gjort en kjempeinnsats for Maridalsspillet! Mange var med også i fjor, og de har bidratt med å skape den riktige stemningen og vært meget viktige i scenebildet og i det sosiale samværet! Flere bidro også med en hjelpende hånd for å gjøre gjennomføringen av spillet mulig, så som innkjøp, syng, kjøring, henting, rigging, og opprydding!

Svein Gundersen har igjen hatt et fantastisk grep om forestilling, skuespillere og statister! Folkemusiker **Eli Storbekken**, som musikalsk ansvarlig, har ledet **prosjektkoret**, bestående av ti dyktige sangere, og

Per Arne Løset, Karen Høie, Anne-Marthe Lund, Henrik Høie, Fred Borg og Ronny Fagereng.

Foto fra video: Enok Karlsen

Eli Storbekken.

Foto fra video: Enok Karlsen

musikerne **Birger Mistereggen** og **Sverre Jensen**, på beste måte! Musikken var flott tilpasset stykket, og den nye Pestsangen ble svært godt mottatt!

Skoleforestillingen: I år som i fjor ble det satt opp en egen skoleforestilling, torsdag 25. august, og nesten 1000 elever fra skolene i nærområdet fant veien til Maridalen, på sykkel, gående eller kjørende i buss. Været hadde vært grått og trasig allerede fra morgenen av, men vi håpet sterkt at det skulle bli opphold. Alle skuespillere og andre medvirkende var på plass, sminket og klare, elevene fikk utdelt regnfrakker og satt tålmodige og

ventet. Vi fryktet dårlig lyd grunnet vinden, og problemer med instrumenter og lydutstyr grunnet fuktigheten, men bestemte oss likevel for at dette skulle vi gjennomføre, elevene var kommet, og vi ville gi dem kulturopplevelsen! Men, dessverre, da det nærmet seg forestillingstid slo værgudene seg helt vrang; det blåste sterkt og regnet sidelengs – og forestillingen måtte avlyses, den var ikke gjennomførbar. Det elevene fikk var en våt og frisk Maridalstur, men vi håper å gi dem anledning til å se ”Svartedauen” en gang i fremtiden!

Mer enn hundre personer har medvirket til årets oppsetning, både profesjonelle og amatører. Den frivillige innsatsen, både fra folk på og bak scenen er jo den som gjør Maridalsspillet til den kulturbegivenheten det har blitt, det hadde ikke vært mulig uten dette engasjementet!

Samarbeid og lokalt engasjement: Som i fjor har Maridalsspillet hatt et meget godt samarbeid med **Tore Klever** fra Sander Gård og **Ivar Bakke** fra Skjerven Gård. Tore Klever var igjen med som knekt og hesteansvarlig, og hadde med seg fire dyktige hestepassere. Propell PA ved **Arne og Maie Sæther** fra Sørbråten sto for det lydtekniske og gjorde en svært betydelig innsats. **Håkon Dæhli**, Lanternen restaurant,

sto også denne gang for salgsboden og mat til premiefesten! **Cathrine Kleivdal** var sminkeansvarlig, **Ragnhild Esbensen** var sufflør, rekvisitaansvarlig og mer, og **Trond Sørlundsengen** stilte med sin kunnskap! **Inger Thaugland** fra Sørbråten, med datter **Helene Laurvik** og to barnebarn, var tradisjonen tro, og deltok også i år sammen med **Ebba og Ella Devold** og **Tom Melby**, korsbæreren. Sistnevnte er i tillegg blitt mye brukt i plakater og profilsammenheng for Maridalsspillet, og kledd som selveste Døden gjorde han en viktig innsats for spillet under årets Middelalderfestival. **Tove Christiansen** ledet **Akerselva kultur-lag** og deltok selv som skuespiller i tablåene. Andre lokale samarbeidspartnere som spesielt må takkes har vært: **Øvre Kirkeby** og **Nedre Kirkeby**, **Maridalens Venner**, **Maridalens Bygdetun**, **KulturPunktet Sandermosen stasjon**, **Brekkehagen kiosk**, **Kjelsås Postkontor**, **Pluss**

Fra ett av tablåene i skogen mellom Hønefoten og ruinplassen.

Foto: Ivar Andersen

Cathrine Kleivdal sminker Henrik Høie.

Foto: Stine Frøystadvåg

regnskapskontor, Anna Hoel, Marianne Faye og Fred Borg, Sissel Sypriansen, Monica og Fred Olsen, Enok Karlsen, Eva Norgaard Johansen, Tore Hansen og de mange andre på Sørbråten og i Maridalen som støtter opp om spillet! Takk også til tidligere styremedlemmer; **Ole Tøsse, Bjørg Abrahamsen og Jan Ole Bjørnholt!** Se ellers i programmet og på nettstedet for bidragsytere og medvirkende i årets spill!

Maridalsspilletts styre har bestått av lokale folk fra Sørbråten, Kjelsås og Grefsen:

Ivar Christiansen (nestleder og presseansvarlig), **Tore Frisell Hågensen** (styremedlem), **Marianne Faye** (kasserer), **Eivor Hagen** (sekretær), **Jørgen Hoel** (vara) og **Stine Frøystadvåg** (styreleder). De fire førstnevnte deltok alle i spillet som henholdsvis knekter, tigger/statist, og korist, og Jørgen Hoel sto for trafikkavviklingen. Spillstyret

Knekt Ivar Christiansen, Tore Klever i bakgrunnen.

Foto: Enok Karlsen

jobber på frivillig basis og har møter jevnlig, gjennomsnittlig en gang i måneden. Styreleder er siden desember 2004 tilsatt som leder i Maridalsspillet (ca. 30 % stilling).

Økonomi: Maridalsspillet 2005 har vært støttet av **Oslo kommune**, kultur- og idrettsetaten, **Bydel Nordre Aker**, **Frifond** og **AOF**. Siden 2003 er det firmaet **Synkron** som er sponsor for nettstedet www.maridalsspillet.no. Disse er alle viktige støttespillere! Maridalsspillet hadde heldigvis et godt overskudd fra 2004, og det reddet årets økonomi. Vi regner med at Maridalsspillet hadde i underkant av 4000 (hvorav 1000 elever) besøkende i år. De fleste av fribillettene som ble sendt ut ble brukt, og mange av de besøkende var barn som fikk fri entre. Billetinntektene ble mindre enn vi hadde håpet på, og til neste år bør vi kanskje ha flere forestillinger! Ellers må Maridalsspillet støttes videre, og vi håper på de samme, samt flere støt-

Fra Middelalderfestivalen i Oslo. Johanna Engen og Tom Melby som "Pesta" og "Døden".

Foto: Stine Frøystadvåg

tepartnere til neste år, og vi jobber stadig for samarbeid med mulige sponsorer!

Det ble suksess med de tre kveldsforestillingene (mange mente at de var de beste!) og de to søndagsforestillingene i dagslys, den ene under Bynært Streif-arrangementet i Maridalen, som ble lagt til nettopp denne dagen på grunn av Maridalsspillet!

www.maridalsspillet.no er Maridalsspillets viktigste profileringssted. Nettstedet er jevnlig oppdatert av webmaster **Ivar Andersen**. Siden hadde i overkant av 87 000 treff fra november 2004 til og med oktober 2005. I august måned hadde vi mer enn 21 000 treff. Av statistikken kan vi lese at de fleste treff er på informasjonssiden, og at et stort antall besøkende ser på videoer fra spillet, bilder, og leser om epidemien Svartedauen. Ellers har vi også i år fått meget god pressedekning og har blitt omtalt hos NRK TV og radio (også Dagsrevyen), TV-Norge, flere radiokanaler, og nasjonale og lokale aviser. Vi har hatt plakater, annonser og løpesedler i tillegg, og til forestillingene ble det utdelt gratis program til publikum. Undertegnende har utformet tekst og design for plakater, programmer og profil for øvrig. Maridalsspillet deltok med sju frivillige under Middelalderfestivalen i Oslo i september 2005, og møtte stor interesse fra de besøkende der, mange nye er påmeldt som statister til skuespill og tablåer til neste år!

Maridalsspillet er Oslos eneste historiske spill og friluftspill. Maridalsspillet har tradisjon med spill ved kirkeruinene siden 1974! Vi er mange som jevnlig jobber hardt for å få spillet til å være oppegående. Vi håper på din støtte i videre arbeid – som deltaker, bidragsyter eller publikum, og våger å ønske velkommen til Maridalsspillet i 2006!

For Maridalsspillet 2005

*Stine Frøystadvåg
Leder*

Regnskapsåret fra 15. november 2003 til 15. november 2004

Regnskap	Inntekter	Utgifter
Kontingenter og støttebeløp	98 300	
Støtte fra Konsernbygg	125 000	
Støtte fra byråd for miljø og samferdsel	450 000	
Støtte til skjøtsel 2003 fra Fylkesmannens miljøvernavdeling	40 000	
Blankvannsrapport	34 730	
Bidrag fra Vestre Akers prosti 2003	4 000	
Støtte til pinse- og olsokarrangement fra byråd for næring og kultur	30 000	
Innsamling ved pinse- og olsokarrangement	15 288	
Renter	164	
Årsskrift 2003		91 842
Kulturarrangementer		42 838
Nettsted		30 610
Skjøtselstiltak		57 356
Kjøregodtgjøring		10 000
Medlemssøavis		12 704
Mobiltelefon, faks, e-post og internett		29 240
Godtgjøring til leder, inkl. Blankvann, inkl. arbeidsgiveravgift, adm.		334 730
Administrasjon og IT-utstyr		34 083
Martinhytta		10 478
<hr/> Sum	<hr/> 797 482	<hr/> 653 881
Avsetning for 2005: Lønn og adm. des -04 og jan/feb -05, og årsskrift		143 601
<hr/> Sum	<hr/> 797 482	<hr/> 797 482

Balanse	15-11-04	15-11-03
Postbanken, hovedkonto	193 406,56	49 805,72
Postbanken, lønnskonto	10 035,00	6 909,00
Skyldig skattetrekk	-8 886,00	-6 376,00
Skyldig arbeidsgiveravgift	-1 149,00	-533,00
<hr/> Sum beholdning	<hr/> 193 406,56	<hr/> 49 805,72

Trond Hjelle
kasserer

Regnskap Maridalsspillet 1.12.03 - 30.11.04

Regnskap	Inntekter	Utgifter
Støtte Oslo kommune	100 000	
Norsk kulturråd	100 000	
Bydel Nordre Aker	40 000	
AOF	50 000	
Nordmarksmidler	3 000	
Frifond	40 000	
Billettinntekter og andre salgsinntekter	287 370	
Honorarer, lønnsutgifter og avgifter		237 860
Arrangementsutgifter, inkl. leieutgifter, lydutgifter, strømsskap		151 200
Kontorutgifter, utstyr, profileringskostnader		83 154
Andre utgifter		12 029
Avskrivninger		6 180
Sum	620 370	490 423
Overskudd		129 947
Sum	620 370	620 370
Annen renteinntekt	109	
Ordinært resultat		130 056
Egenkapital, gjeld, eiendeler		
Sum egenkapital		137 117
Annen langsiktig gjeld		14 228
Skyldige offentlige avgifter		20 100
Annen kortsiktig gjeld		4 080
Sum egenkapital og gjeld		175 525
Sum anleggsmidler		24 858
Omløpsmidler		150 667
Sum Eiendeler		175 525

kasserer Marianne Faye
styreleder Stine Frøystadvåg

PROTOKOLL FRA ÅRSMØTE I MARIDALENS VENNER 2004

Årsmøte i Maridalens Venner ble avholdt tirsdag 7. desember i Maridalen Velhus. Lederen Tor Øystein Olsen ønsket velkommen.

”LIVETS LANDEVEI” UNDERHOLDT MED PRØYSENSANGER

ÅRSMØTESAKER

1. Ordstyrer, referent

Geir Erik Berge ble valgt til ordstyrer og Lars Flugsrud til referent.

2. Godkjenning av innkallingen

Årsmøteinnkallingen ble godkjent.

Kommentarer på at den ikke er så lett å oppdage når den er en del av årboka.

3. Godkjenning av dagsorden

Dagsorden ble godkjent.

4. Årsberetningen

Ordstyreren leste årsberetningen. Årsberetningen ble enstemmig godkjent.

Stine Frøystadvåg leste årsmeldingen fra Maridalsspillet som også ble godkjent. Hun takket Ole Tøsse for innsatsen med en gave og lederen takket også med en gave fra styret.

5. Regnskap

Regnskapet ble delt ut. Ingen kommentarer og regnskapet ble godkjent.

6. Innkomne forslag

Ingen innkomne forslag.

7. Kontingent for 2004

Kontingenten fastsatt til kr 150

8. Valg

Valgkomitèen ved Helge Haakenstad foreslo følgende, som også ble valgt:

Tor Øystein Olsen, leder	ikke på valg
Lars Flugsrud	ikke på valg
Trond Hjelle	ikke på valg
John Eirik Telle	ikke på valg
Jon Ivar Bakke	valgt for 2 år
Otto Ullevålseter	valgt for 2 år
Torbjørn Rødberg	valgt for 2 år
Geir Erik Berge, vara	valgt for et år
Tor Furuholmen, vara	valgt for et år
Tone Berild Kristiansen, vara	valgt for et år
Stine Frøystadvåg, vara	valgt for et år

Revisorer: Ola Kiær og Ragnhild Noer, valgt for et år.

Valgkomite: Per Dugstad, Anna Hoel, Helge Haakenstad, gjenvalgt for ett år.

Stine Frøystadvåg takket Ole Tøsse for innsatsen i Maridalsspillet med å overrekke en flott bokgave. Tor Øystein takket Ole for mange års arbeid i styret.

9. Eventuelt

Maridalen Rotary orienterte om arbeidet med å lage en kopi av Margaretakirken slik den en gang var. Arbeidet blir utført ved Arkitektthøgskolen i Oslo.

Ole Svendsen orienterte om Kalenderen fra Bygdetunet som i 2005 viser gårdene i Maridalen.

KAFFE OG EPLEKAKE (fra Ullevålseter)

FOREDRAG VED KIRSTEN I. VÆRDAL, PROSJEKTLEDER FOR ”MAT OG KULTURLANDSKAP 2005”

”Mat og kulturlandskap 2005” er landbrukets bidrag til 100 års markeringen av Norge.

Dette er et landsdekkende prosjekt i regi av landbruksdepartementet.

Fylkeslandbrukskontorene er koordinatorene for de enkelte fylkene. For Oslo er Maridalen valgt som arena for det lokale ”Streif”.

Dette er et prosjekt for bygd og by, og barn og unge er målgruppe.

Strategi:

- kombinere matglede og opplevelser i kulturlandskapet
- se bygde - Norge og landbruket i en historisk sammenheng

Prosjekter:

- Streif
- Skoleaktiviteter
- Framtidsbygda

”Streif” er opplevelser knyttet til matopplevelser lokalt. Det er planlagt mellom 80 og 100 streif rundt om i landet. ”Streifet” i Maridalen har mottoet: ”se det – smak det”.

Ungdomsskolene vil ha temaet ”kortreist mat” gjennom aktiviteter som å lage mat, være ute, forstå sammenhenger og ha det moro.

Videregående skoler vil ha stillkonkurranse for å øke bevisstheten om matproduksjon.

”Framtidsbygda 2020” er et scenarieprosjekt.

Matstreif i Oslo starter på Karl Johan 11.-12. juni.

”Streifet” i Maridalen blir 21. august og samkjøres med ”Åpen gård”. For arrangementet er det nedsatt en arbeidsgruppe ledet av Fylkesmannens landbruksavdeling og hvor blant annet lederen av Maridalens Venner er med.

Dette kan bli en fin anledning til å presentere norsk landbruk i et godt bevart og vernet kulturlandskap i landets hovedstad.

**SALGSUTSTILLING: Tegninger og akvareller fra Maridalen:
Stine Frøystadvåg.**

Årsmøtet avsluttet
Lars Flugsrud ref.

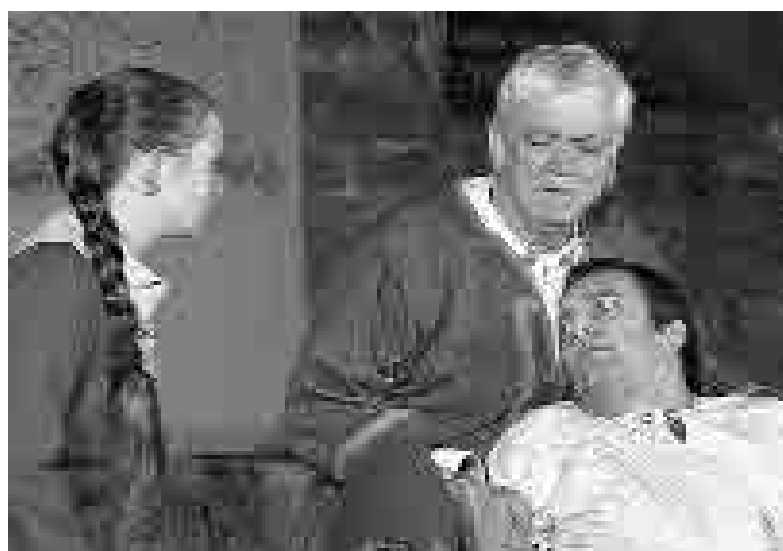
Skuespillere og statister, Maridalsspillet 2005. Regissør Svein Gundersen til venstre i bildet.

Foto: Enok Karlsen

Scener fra kveldsforestillingen.

Fotos fra video: Enok Karlsen

Bilder fra Middelalderfestivalen i september. Cathrine Kleivdal, Johanna Engen, Ragnhild Esbensen, Martin Gustafsson, Stine Frøystadvåg, Rune Sandberg Larsen og Sverre Jensen.

Fotos: Stine Frøystadvåg og Tom Melby

Bilder fra tablåene i skogen.

Foto: Sissel Sypriansen

"Døden og Pesta"

Foto: Stine Frøystadvåg

